АНДРІЙ МАЛИШКО

вибрані поезії

Білі каштани

EX
LIBRIS
ПЕТРА
КРАВЧЕНКА

Видавництво художньої літератури «Дніпро»
Київ · 1975

вибрані поезії

АНДРІЙ МАЛИШКО

Білі каштани

У2
М20

Упорядкування
ОЛЕСЯ
ЖОЛДАКА

М $\frac{70403—084}{М205(04)—75}$ 87—75

ПРОГРАМА

ЇЇ НЕ ВКЛАДЕШ У ВІРШИКИ,
В СПІВИ ТОНКОГОЛОСІ
І НЕ ЗМАЛЮЄШ В ЗАТИШКУ
ЇЇ ПОЧАТКИ Й КІНЕЦЬ,
ВОНА СКЛАДАЛАСЬ ПО ЛІТЕРІ
У МОЛОДІМ КОЛОССІ
І ВИБУХАЛА ЖАРОВИЩЕМ
ОД МІЛЬЙОНІВ СЕРДЕЦЬ.
РЯДКИ НАНИЗАЛА З СЕРЦЯ,
ІЗ КОЛЬОРІВ НЕБА Й ЖИТА,
МАСШТАБИ ЗЕМНОЇ ДОЛІ
ДЗВЕНЯТЬ У ЇЇ ДУШІ,
ВРАХОВАНА КОЖНА РАНА,
І КОЖНА СЛЬОЗА ПРОЛИТА,
І КВІТКА У ТЕМНІМ ЛУЗІ,
І СТАЛІ ВАЖКІ КОВШІ,
ТРУДА МОЛОДІ ПОТОКИ,
І МРІЇ, І ПІСНІ ГАМА.
ВСТАВАЙ НА НОВЕ СТОЛІТТЯ,
ОБЛИЧЧЯ ЗЕМЛІ З-ЗА ГРАТ!
ВОНА ЯК СЕСТРА З ТОБОЮ,—
ОСЬ ЩО ТАКЕ ПРОГРАМА
І ЩО ТАКЕ НАША ПАРТІЯ —
ТОВАРИШ, І ДРУГ, І БРАТ.
ЯК ЛАСКИ ЗАХОЧЕШ ДІТЯМ,—
ЗВЕРТАЙСЬ ДО ЇЇ КОЛИСКИ,
А ХОЧЕШ ЛЮБОВІ ЛЮДЯМ,—
ТО В СЕРЦЕ ЇЇ ЗАГЛЯНЬ,
А В КРИВДУ, ВАЖКУ І ЧОРНУ,
МЕТАЙ ЇЇ ГОРДІ БЛИСКИ,

БО МУДРОСТІ І НАТХНЕННЯ
В НЕЇ НАЙВИЩА ГРАНЬ.
МЕНІ НАПЛЮВАТЬ НА ОДИ
І НА РОЖЕВІ СВОБОДИ,
ДЕ СИТОМУ — БУЛКА З МАСЛОМ,
ГОЛОДНОМУ — СИВИЙ ЖУР,
А ЦЯ — МУСКУЛЯСТА, З МОЛОТОМ,
ІДЕ, ЯК ЗОРЯ, В НАРОДИ,
МЕНІ ПРИЛЯГА НА СЕРЦЕ,
НАД КЛЕКОТИ ГРІЗНИХ БУР.
МЕНІ Б ВИРИВАТИ ГРАТИ,—
РОБОТИ СТО ЛІТ ПО ВІНЦЯ,—
І СПОПЕЛЯТЬ НЕВОЛЮ —
ОДНОМУ? — ВІКИ ДОЗВОЛЬ!
ВОНА Ж РОЗСИПАЄ ТЮРМИ,
СКАЗАТИ Б,— ОДНИМ МІЗИНЦЕМ
І СІЄ ЧЕРВОНІ КВІТИ
НА ЧОРНИХ ГУБАХ НЕВОЛЬ.

МЕНІ ОБІЙТИ ВСІХ БІДНИХ,
ПО ШЕЛЯЖКУ ЩОБ НА ДУШУ,
ЩОБ КОЖНОМУ ХОЧ СУХАРИК,—
ТАК ТРЕБА ВСІ ДНІ ДОБИ,
ВОНА Ж У МОГУТНІЙ КОЛОС
ПОКРИЛА МОРЯ І СУШУ,
Й ГОЛОТА ГОЛОДНОРОТА
ПАХУЧІ ЖУЄ ХЛІБИ.
ЇЇ НЕ ВКЛАДУ У ВІРШИК,
БО ВІРШ — ЯК ВУЗЕНЬКА РАМА,
А В НЕЇ — ЗЕМЛЯ ЗА РАМУ,
ТА Й ТО МОЛОДА СТОКРАТ,
БЕЗ НЕЇ Я ЖИТЬ НЕ ЗМОЖУ,—
ОСЬ ЩО ТАКЕ ПРОГРАМА
І ЩО ТАКЕ НАША ПАРТІЯ —
ТОВАРИШ,
І ДРУГ,
І БРАТ!

ПРОЩАННЯ

П. Г. Тичині

Не сумуй одна,
Не журись одна,
Дівчино моя хороша,
Вишня наливна!

Ой напій коня,
Каре оченя,
Сизокриле голуб'ятко,
До побачення!

Вийшла за Дунай,
Прощавай, прощай...
А в поході, у народі
Ти мене згадай.

Ще й звелась рука,
А журба гірка:
Тільки пісня. Тільки слава
Про більшовика.

Що полями слід,
Що лугами брід,
Ясна зірка на кашкеті
Повела в похід!

...Ой напій коня,
Каре оченя,
Сизокриле голуб'ятко,
До побачення!

(1936)

ОПАНАС БІДА

Ну, спочили, хлопці, вставайте і гайда́
Із-під клену-дерева до суворих круч.
Натягає повода Опанас Біда;
Кров'ю ополощена, вибігає Случ.
А дороги міряні, хоч не дві версти,
А мости позірвані — річкою брести.

Гнеться сокорина в світання тихий час,
Розгорта знамена широкий небокрай,
Ескадронним сказано: — Знай же, Опанас,
Ту шляхетську голову добре пригощай!
— Будуть вони падати з-під грізного дощу,
Ту шляхетську кісточку добре пригощу...

Аж по Случ від Каспія все на бій, на бій,
Небо блиска шаблями, полем ходить гук,
Опанас літає по широті земній,
Кулемета й віжок не випускає з рук.
Тільки невелике горе в нього є:
Троє літ з тачанки друг мій не встає...

Зорі-зоряниченьки, пісенька коліс,
Кожанка розрубана на правому плечі,
Опанасу байдуже, пагорок чи ліс,
Ворога косити удень чи уночі.
А поляк, лютуючи, з подиву прорік:
— Як грозою вигубив! Що за чоловік?

— Киньте, хлопці, куриво, втіху-самосад,
Про домівку згадувать, про любов не час.
Здрастуй, тихе місто, світлий Новоград,—
Так душевно мовив товариш Опанас.
Дві великі тучі пішли наперелом.
З піднебесся гайворон падає крилом.

Рушили тачанки від правої руки,
А шабельок тисяча з темного ліска.
— Ми ще їх добудемо! — кажуть біляки,
Та медалі сиплються, як стара луска.

Озлобилась шляхта, бачить, що не мед,
Офіцеру в п'ятки проситься душа.
Тільки залітає Опанас вперед,
Що й крилата птиця вслід не поспіша.
Ой, чого ти вирвався вітру в перегон?
Коні перестріляні, а тобі — полон.

Недалеко, певне, до смертного кінця,
А пани шукають єхидного слівця:
— Не Біда ти іменем? Ворог наш повік,
Чи не ти з-під Києва гнав ясновельмож?
Цілу роту кулями чи не ти посік? —
Опанас, подумавши, відповів: — А хто ж?

— За такі послуги й нагорода є —
Вчепимо ногами до крайньої сосни,
Вороння нагряне і голову поб'є,
Ніч підійде, матінка,— снитимуться сни.
— Встати я не можу. З вас би хто поміг.—
Підійшли й обмерли: чоловік без ніг!

Горе невелике в серці в нього є:
Троє літ з тачанки друг мій не встає.
І стоїть та шляхта, розгублена й бліда,
В очі їй сміється Опанас Біда!

(1938)

* * *

Дядько мій, Микита-чорнокнижник,
Швець і мрійник, славний чоловік,
Все життя розповідав про ніжність,
Хоч її не бачив цілий вік.

Сорок років випало тачати
Халявки та кроїть переди,
Шити з юхти чоботи багатим
І чекать голодної біди.

Мов води подавши ключовиці
З польової тихої криниці,
Все на душу виливав мені
Дядько мій в звичайній сивині.

Старості вчуваючи негоду,
Все, що мріяв, все, що в серці мав,
З нашого обухівського роду
Ти мене хоч піснею підняв!

Як ти бачив, тихий і суворий,
Через окулярів темноту,
Дядюшко Микита? Грає море,
Хвилю підіймаючи круту,

Що твої літа. І червіньково
Спіє сонце, як гарячий плід.
Ти мене не кличеш на розмову,
Не запросиш більше на обід.

Де твоя могутня давня сила?
Тільки гук і відгук у гаю!..
Де твоя захована могила
В рідному отецькому краю?

Тільки ж це не сльози у знемозі
Горло перехоплюють в цю мить.
Інколи ми падаєм в дорозі,
Та безсмертно починаєм жить.

Міць твоя живе в моєму хлібі
І в судьбі, якою дорожу.
Я прийду і вимовлю: — Спасибі,—
І нічого більше не скажу.

За твою усмішку, рідну й милу,
За казки в дніпровому краю,
За любов, і за пісенну силу,
І за ніжність мріяну твою.

(1938)

ПРОЩАННЯ З ДРУГОМ

З заливного вертаємо лугу,
Возим сіно в гарячу годину.
Я на стайні коневі, як другу,
Оберемок у жолоб підкину.

Пожує він те сіно духмяне
З буркуном та із запахом рути
І очима великими гляне,—
Їх ніколи не можна забути...

Не забуду і сіно, і ниву,
І тополі в зорі полум'яній.
Я розчісував другові гриву,
Заплітав, наче коси коханій.

Я навчав його нести вудила,
Не кусати упертої криці,
До криниці ми разом ходили,
Я водою поїв із криниці.

Тепла осінь упала під ноги,
Я прощаюся посміхом щирим.
Пролягли мені дальні дороги —
Я піду і вернусь командиром.

Хлопці тиснуть долоню гарячу,
Я ж цілую любов незрадливу.
І у стайні, хлоп'ята, я бачу
Мого друга опущену гриву.

Завтра я буду далі і далі
Від полів цих, від хат, від стежини...
Що ж ти, коню, стоїш у печалі?
Не поклали тобі конюшини?

Бачу, бачу, задумано мариш,
Щирі очі заповнила туга.
Тож від тебе відходить товариш,
Загубив ти найкращого друга!

Десять років нам, коню, розквітли,
Наливалися міццю обоє.
Десять весен пройшло непомітно,
І прощання приходить з тобою.

Знаю, можуть дівчата дружити,
З юнаками ходити у парі.
Ми ж орали з тобою під жито,
Волочили пшениченьки ярі.

І пили із одного відерця
Степову передзвонисту воду,
Може, це й називається — серце
Порідинити на дружбу, на згоду?

Напою ж я тебе із криниці,
Де дзвенять відеречка брязкучі.
Ще ми вилетим, коню, як птиці,
Проти ворога, вітру і тучі!

(1936—1956)

ЗНОВ ЛЯГЛИ ДОРОГИ...

Знов лягли дороги вранці-рано,
Починає папороть цвісти,
Знов устали вечори, Оксано,
А розлуку ти мені прости.

Косарі лягали на покоси,
На твої дивилися сліди;
Чи не йде весела, русокоса,
Не несе холодної води?

Прикладали руку в ту годину
До чола, до правої брови,—
Чи не йде Оксана у долину,
Не толочить спілої трави?

А тобі й трава шепоче мила,
Б'є поклін ромашка і полин,

Де ти в південь легко походила
Із відром криничних холодин.

Ой Оксано, днів моїх відрадо!
Процвіла в степу густа трава,—
Де вишневі тихі листопади,
Рублена криниця степова.

Тільки небо, незвичайне небо!
Так проходить казка наяву,
Так розкрито молодість у тебе
Над відро й криницю степову.

Де ж, скажи, тепер твоя адреса?
На яких дорогах і вітрах?
Лине чайка на безкраї плеса,
І чебрець розлукою пропах.

(1938)

КАВКАЗ

На стрімких вершинах незабутніх
Ясних зір непогасимий жар,
Бурка на плечах його могутніх,
Крила хмар за плічми, крила хмар.
Так і встав: до неба від низов'я
У громах, у сонці на віки,—
І шумлять річки до Приазов'я,
І повзуть важкі льодовики.
Будь здоров, Кавказе! Слава лине,
Як моря, яких не перейти,
Де зійшлись народи воєдино,
Тридцять три богатирі-брати.
А в синів кипить в серцях відвага,
Кожному скажу,— радий без меж:
— Здрастуй, друже мій, чи амханаго *,
Як працюєш, мрієш і живеш?
Слово «друг» для серця воскресало,
Битву перейшовши не одну,
Матері одні нас колисали
На Вкраїні, в Горі, на Дону.
Ми разом пили води живої,
Почуття одні взяли в серця.
— Здрастуй, світе радості земної,
Руставелі, славного співця!
Так і стій в висотах незабутніх,
Де сніги і зір палючий жар,
Бурка на плечах твоїх могутніх,
Крила хмар за плічми, крила хмар.

(1938)

* Товаришу (*грузинськ.*).

БОГУНСЬКА ДРУГА

Тихим полем, синім морем, долом і горою
Йдуть богунці у поході, затискають зброю.
Щорсом вона кута,
У бою не гнута,
Під червоними знаменами
Слава їй здобута!

Били ж, били на Вкраїні гетьмана й Петлюру,
Зберігали хлопці зброю вдень і в нічку хмуру.
Щорсом вона кута,
У бою не гнута,
Під червоними знаменами
Слава їй здобута!

А за славним командиром — тих бійців немало,
Тільки ж зброя командира з рук йому упала...
Ним же вона кута,
У бою не гнута,
Під червоними знаменами
Слава їй здобута!

Та не гнулися богунці, пройняті журбою,
За Радянську Україну підіймали зброю,—
Щорсом вона кута,
У бою не гнута,
Під червоними знаменами
Слава їй здобута!

(1939)

ПІСЕНЬКА

— Зе́лено, бере́зово
Ти шуміла вчора.
Листом кучерявая,
Станом білокора!

Хто тобі над коренем
Підніма пагінці,
Хто ж тобі над листями
Розсипа червінці?

— Ходить осінь долами
В золотій обнові,
Листя мені струшує
На мости кленові.

— З чого в тебе, дівчино,
Руки загорілі?
— Сонця набиралася
В полі, ув артілі.

Ходить осінь долами,
Розвиває гілля,
Все шукає посагу
На моє весілля.

В мене ж того посагу —
Скільки глянеш оком,
За полями дальніми,
За Дніпром широким!

(1939)

ДИТЯЧЕ

За ліском, за проліском
Бігають зайчата.
За борами синіми
Дні мої почато.

Вересневі, прóзірні
Згадувать неважко.
Взимку — як метелиця,
Влітку — як ромашка.

Та навіщо спомини?
Слово — що полова.
А лісничий з вибалку
Хмурить сиві брови.

Заряджа гвинтівочку,
Димом плюне гірко,
З зайчика-бігайчика
Зніме теплу шкірку.

Тільки ж я тут вибіжу
Чи, гляди, під'їду,
Попрошу лісни́чого:
— Не стріляйте, діду!

Може, ще зустрінеться
Та весна дитяча,
Зайчиком-бігайчиком
Під вікно прискаче?

(1939)

ГАЮ ТИ МІЙ, ГАЮ...

Гаю ти мій, гаю,
Червеню-розмаю,
Хто про милого розкаже,
Стану, розпитаю.

З лісу шепче гілка,
З жита — перепілка,
З-за широкого лиману
Журиться сопілка.

Вийду... гляну з хати,
Днів мина багато.
Вчора син на ніжки звівся,
Вимовляє: — Тато...

В місяці іюні
Покохались юні.
Син до шаблі простягає
Пальчики манюні.

Прийдеш. Стукнеш.— Хто це?
Сон мені на оці? —
Гляну — зірка на кашкеті,
Протигаз на боці.

З лісу шепче гілка,
З жита — перепілка,
З-за широкого лиману
Журиться сопілка.

(1939)

А. С. МАЛИШКО. ФОТО 1929 р.

КУЗНЯ В НАГУЄВИЧАХ

> **А в тій кузні коваль клепле,**
> **А в коваля серце тепле.**
> *І. Франко*

Всі знали в кузні коваля,
Бо линув гук зблизу́, здаля.
Старий, скажу вам, мав снаги
Кувать сокири чи плуги.

Та промайнули, зникли дні,
Умер коваль в самотині,
А кузня світиться вночі —
То син з плугів кує мечі!

(1940)

БУСЕЛ

Він прилітає з далекого краю,
Не спочиваючи, лине, лине,
Здається, на світі миліш немає,
Чим наше подвір'я, стара яворина.

Стоїть вона здавна, листом багата,
Бува, зашумить, а бува, не шелесне.
І от він шукає її, і хату,
І те, що прожито, як сон чудесний.

Спочине звечора в темному лузі,
Де в синій заводі чайка кигиче,
А потім купається собі в галуззі,
Гніздо лаштує, буслиху кличе.

Давно спарувались, як птиці гоже,
Пір'я назносять, кладуть між віток,
І хлопці вже чули (чи брешуть, може),
Як розмовляли вони про діток.

Таким його знаю. Люблю недаром
За крила міцні чи за бистре око
(Вбиває гадюку одним ударом,
А потім в небі кружляє високо).

Чи, може, за те, що у час негожий
Летить у гніздо, забуваючи втому?
Не смійтесь, я теж на бусела схожий
Такою ж любов'ю до отчого дому.

(1940)

ГАРМОНІСТ

Бував я гармоністом на весіллях веселих,
Гримів ладами високо в долинному краю.
А небо виливало дощів зелений келих,
Щоб остудити голову збентежену мою.

І знову на околиці пала шипшина дика,
Дівчата позіходяться із чотирьох доріг.
— І де це заподівся малий отой музика,
Лади попересохли чи, може, занеміг?

Затанцювать метелицю а чи гордисту
горлицю,
А він забув чи виїхав, чистісінька біда!
І мила, не танцюючи, до милого пригорнеться
І на другій хвилині про мене не згада.

А я зберу гармоній п'ятсот, якщо не мало,
Пройду усі околиці і росяні сади,
Щоб гармоністи юні весільну знов заграли,
Мою зелену молодість поклавши на лади!

(1940)

* * *

Зерно і камінь, суша і вода
Достойні буть зображені в картині,
Краєчки хмар, на вітрі темно-сині,
І вечорів грудневі холода.

І кіс твоїх нетронутий янтар,
І помах рук, коли ідеш додому.
Не ляже все на полотні німому,
Усе вмістити я не маю чар.

Зерно відкину, небеса і сушу
І навіть камню я скажу: прости.
Щоб тільки милої велику душу
У незвичайній фарбі донести.

І начебто замилується око,
Та не минеться гіркота досад,
Бо ти предстанеш, тиха, одинока,
І знову землю, вітер і потоки
Я поверну назад, назад, назад!

(1940)

СОНЯШНИКИ

Гарбуз піднімає лапаті дзвоники;
Я стану у тінь, загубивши слово,
Соняхи, щирі огнепоклонники,
Сходу кивають злотоголово.

Кладуть без ліку поклони гарячі,
Як вигляне сонце в небесні обходини.
А потім шушукають про свої невдачі,
Про горе капусти й дрібної городини.

Які вони рідні, дружні та ближні
При доброму вітрі, при всякій погоді!
І дивляться соняхи, тягнуться, ніжні,
До сонця у небо, до сонця, та й годі!

А я посміхнувся: коли б того дива!
Я ж бачив учора: в саду на алеї
Ішла кароока, ішла чорнобрива,—
Вони й повернулись від сонця до неї...

(1940)

* * *

Поїзди гудуть за Ірпінню,
За Мостище лине луна.
Він промчить голубою тінню,
В небо кине яркого зерна.

І засвище, і заскрегоче,
І здригнеться аж до коліс.
Так і знай, що цієї ночі
Він коханого не привіз.

Хоч навідатись милий мусив,—
Тут кілометрів сто їзди.
Ти піди відпочинь, Катрусю,
Завтра ніччю є поїзди.

Є кур'єрські і є товарні,
Їм числа не облічиш,— тьма,

Їдуть хлопці й дівчата гарні,
А такої, як ти, нема.

Я навчуся на машиніста,
Щоб Катрусі всушить сльозу,
Я поїду в далеке місто,
Їй коханого привезу.

— Де,— скажу,— ти проводиш ночі,
Серця ніжного лиходій,
Що ти голову їй морочиш,
Голубливій та молодій?

Поберуться вони за руки,
Грай весілля, старий скрипач,
Їм на радість, мені — на муку,
Їм на щастя, мені — на плач!

(1940)

* * *

Нашу любов, як осяяну зірку,
Не кину вітру, не дам на розлуку.
Народиш синів мені добру п'ятірку,
Спасибі за щастя. Прости за муку.

Болю твойого незгладжену риску
Згадаю: в поту і сльозах родила.
І вже їхня юність вітається близько,
І вже чиясь старість бреде похила.

Крикнуть журавки — діти полинуть,
Обрій гуде уночі за горою.
А ти вечорами знайди хвилину,
Виходь у степи, виглядай порою.

(1940)

ЗНАХІДКА

Знайдеш підкову — щастя.

Йде боєць додому із походу
З думою побачень і розлук.
Підніма підкову біля броду —
Бути щастю. Знахідка до рук.

Ой даремно радуєшся нині.
Хто бійця зустріне у дворі?
Батько рідний звис на вербовині,
Спопеліла хата в пожарі.

Їхали денікінці в негоду,
Головний допалював жита,
Кінь його спіткнувся біля броду,
Загубив підкову з копита.

(1940)

ЖАЙВОРОНОК

За свіжим подихом весіннім
В напівпрозорій вишині
Не клекотом, не голосінням
Вночі згадаєшся мені.

І як шукать тебе в глибинах
Небесних незвичайних нив?
В роздоллях житніх і полинних
Навік ти серце полонив.

Обляже, ляже чорна туча
І вже сріблом стинає тьму,
Маленька грудочка співуча
Не видна зору мойому...

Отак би жити синім квітнем
Під небом зоряно-рясним,
На око — зовсім непомітним,
На слово — дивно голосним.

(1940)

ВОРОН

На ланах козачої долини
Толочив ромашок первоцвіт.
Вчора ворон справив іменини,
Триста літ минуло, триста літ.

Не широка піднебесна стеля,
Не глибокий дніпровий заплав.
Ворон бачив Остряницю й Хмеля,
Над Полтавським боєм кружеляв.

З'їдено м'ясця і крові спито
В бойовищах трудних на зорі.
Ворону колюче стигле жито
Затуляє обрії старі.

Він оглух, осліп, одна скорбота,
Він не бачить, як крізь сивий дим
На страшнім алюрі мчить кіннота
Під багряним прапором одним.

(1940)

* * *

Червоно-вишневі зорі віщують погожий схід,
Ти, може, мене й забула: не бачила стільки літ?

Немало ми воювали, стоптали чобіт рудих,
І якщо згадати мертвих, то я зажурюсь по них.

І якщо живих згадати,— нехай заніміє плач,
Бо друзі ідуть полками і я серед них — сурмач!

Сурмлю, що зелену землю закриєм грудьми від бід,
Що красно-вишневі зорі віщують веселий схід!

22 квітня 1940 р.
м. Київ

УКРАЇНО МОЯ

1

Запалали огні за долиною синьою неба,
Самольоти гудуть, бо на захід фронти і фронти.
Україно моя, мені в світі нічого не треба,
Тільки б голос твій чути і ніжність твою берегти.

Як росли ми ізмалку? Скрипіла у хаті колиска,
Загасав каганець чи горіла воскова свіча.
Ти нам шлях показала, який під зірницями блиска,
І проміння багряне подібне було до меча.

— Люлі-люлі, дитино, засни, мій синочку, нівроку,
Люлі-люлі, засни...— Так співали синам матері.
Ми ж виходили в ніч на закурену стежку широку,
І сестра наша, доля, вела од зорі до зорі.

Паровоз прогуде: може, з фронту вертають солдати?
Мо', й житам квітувать? На отаву позве сіножать?
Повертались батьки на хвилину до рідної хати,
Щоб навчити синів, як гвинтівки на бій заряджать.

Журавлі пролетіли: а може, є вісті від брата
Із карпатських долин, з полинових потоптаних меж?
Розкололась земля. Наставала велика розплата.
За лужком-бережком багряніли картини пожеж.

То ішла революція в сірій тужавій шинелі
Із окопів грязьких, із-під куль на ромашковий шлях.
Гомоніли солдати: — Ми з'їли доволі шрапнелі,
Хай ще німець куштує на зритих снарядом полях.

Поминули літа. Зацвітає Шевченкова круча.
Домни плавлять метал. Подніпров'я колише човни.
Україно моя, напливає загрозлива туча
І дзюбаті шуліки з чужої, як смерть, сторони.

В них на крилах не зорі, барвисті, веселі, гарячі,—
На підкриллі в них бомби і чорні зловісні хрести.
Спостеріг я вночі: загоряються очі юначі,
І виходять полки на залізні й дубові мости.

І шуліки ті падають, полум'ям білим повиті,
Танки, димом закутані, трупом залізним лягли.
І трасуючих куль золоті розтікаються ниті.
Смерть за смерть ворогам! На шулік вилітають
орли!

Я в Дніпра запитаю:
— Скажи мені, сивий Славуто,
Ти, забомблений сталлю, свинцевого звідав дощу?
І Дніпро заревів:
— Мою кривду стару не забуто,
А нової наруги я вічно катам не прощу!

Та й запінився дужий, і час пригадавши Батиїв,
І німецьких зажер в вісімнадцятім літі, в бою.
— Здрастуй, Києве любий! — І каже, всміхнувшися,
Київ:
— Я чекаю на вас, я чекаю, як воїн, стою.

Україно моя, далі, грозами свіжо пропахлі,
Польова моя мрійнице. Крапля у сонці з весла.

Я віддам свою кров, свою силу і ніжність до краплі,
Щоб з пожару ти встала, тополею в небо росла.

То ж палають вогні за долиною синьою неба,
Самольоти гудуть, бо на захід фронти і фронти.
Україно Радянська, у світі нічого не треба,
Тільки б голос твій чути і ніжність твою берегти.

Тільки б бачить тебе у народів привольному колі,
Де завжди набиралась могуття, і слави, й снаги.
Із синами Росії на грізному ратному полі
Стій, як месниця вірна! Хай падають ниць вороги!

2

Ти ізнов мені снишся на стежці гіркої розлуки
Синім лугом, ромашкою, птицею з канівських круч.
Так візьми ж мою кров і візьми моє серце у руки,
Тільки снами не муч і невипитим горем не муч.

Я топтав кілометрів не сто, і не двісті, й не триста,
Все в похід, у похід, в небезпеки на правім краю.
Он зоря вечорова до мене шепоче барвиста:
— Що ж ти став, як німий, надивляйся на землю своюі

Надивляйся на землю, де сизі орли клекотіли
Із могили високої в димнім безмежжі доріг.
І лежала земля, в попелищі земля чорнотіла,
Я дививсь — і німів, і прощався — і прощатись не міг.

Я ізнов тебе вгледжу в народів привольному колі,
Де завжди набиралась могуття, і слави, й снаги.
Із синами Росії на грізному ратному полі
Стій, як месниця вірна! Хай падають ниць вороги!

3

Знову кличу тебе, чи ти голосу не розпізнала?
Знов прошу: озовись! Молода і далека моя.
Може б, вітром я став, тільки ж хмар налягає
навала,
Може б, співом покликать,— так де ж його взять
солов'я?

На дніпровській долині ромашка зів'яла побита.
Тополина скрипить. Догоряє мій батьківський дім.
І не хочу я вітром лягати під кінські копита,
Соловейком співати на чорному горі твоїм.

Буду дихати, падать, рости й воювать до загину,
Бо великий наш гнів, бо дорога рівнішою є.
Я візьму твого смутку і горя важку половину
У розтерзане, горде, нескорене серце моє!

І піду, як Микула, пригнусь, потемнію від ноші,
Висхну, спрагою битий, можливо, впаду на сліду,
Але бачити буду: цвіти зацвітають хороші
У твоїм, Україно, зеленім і вічнім саду;

Тільки бачить тебе у народів привольному колі,
Де завжди набиралась могуття, і слави, й снаги.
Із синами Росії на грізному ратному полі
Стій, як месниця вірна! Хай падають ниць вороги!

4

Вставай, моя рідна, розлуки доволі,
Які ми з тобою ще будем багáті —
Веселкою в небі, барвінком у полі,
Розплатою-люттю при спаленій хаті.

Торкнусь тебе ніжно — і рук моїх дотик
Забурха вогнем, і я взрю опівночі:
Дитини забитої змучений ротик,
Залізом обпечені очі дівочі,

Дідівську сльозу, закривавлену з жалю,
Сорочку стару на розстріляній тілі.
Простіть, якщо словом кого запечалю,
Далекі мої, дорогі, помарнілі!

Далекі мої, дорогі і хороші,
Я чую ваш поклик: — До кари! До кари!
Метуть і метуть зимовії пороші
Сніжком-залежком з посивілої хмари.

Свисти не свисти, проклятуща нагайко,
Не бачив катюга розплати такої:
У димному полі встає Наливайко
І землю стрясає страшною рукою.

І тінь його віща в залізній закові
Випростує плечі під хмари невмиті.
Озброєні діти Залізнякові,
Ми пройдем шляхами при стиглому житі.

І прийдем до тебе, солдати-звитяжці,
У дружбі великій, в братерстві святому:
Сухар у торбинці, вода у баклажці
І зустріч сестри біля отчого дому.

Радянська Вкраїно! Розлуки доволі,
Які ми з тобою ще будем багаті —
Веселкою в небі, барвінком у полі,
Розплатою-люттю при спаленій хаті!

5

Не плачте, мамо, не треба, вже не вернути сина.
Он він лежить під тином, скроня злегка в крові.
І меркне зимовий вечір, утіха твоя єдина,
А з лісу ідуть повстанці, закурені в дим, живі.

Чого ти журишся, батьку, що хату спалили кляті?
Брата забили в пута, сивіє, бач, голова.
Пожитки твої хороші, радості небагаті —
Усе димить в попелищі і тліє не дотліва.

Іржали коні в артілі, ворота скрипіли нові,
Забрали овець і коней — кривавий слід по траві...
І меркне зимовий вечір в далекій сивій завії,
А з лісу ідуть повстанці, закурені в дим, живі.

Он ту яблуневу гілку, де снігу замети білі,
Ти сам щепив із сусідом — цвіти, мій веселий дім!
— Ми знаємо, знаєм, знаєм! — кричать пеньки
обгорілі
Із хати, з комори, з клуні в сльозах і в горі твоїм.

Повішених вітер гойдає. Гармата б'є опівночі.
І тліє все в попелищі: і радість, і труд, і піт.
Дивляться зорі з неба, немов замучених очі,
Немов розстріляних очі біля кленових воріт.

Не плачте, мамо, не треба, і ви не журіться, тату.
Друзі ідуть зі сходу, сурма не грає — б'є!
Катів поведуть на страту, на нашу святу розплату,
І в них не вистачить крові за грізне горе твоє!

(1941)

* * *

Де судилось мені лежати?
На Вкраїні, в степу, ярку?
Зашепоче жито незжате
Про мою кончину гірку.

Так обірветься ще сторінка
Із моїх нечитаних снів.
Вітер-сівер засвище дзвінко,
Де я бився, горів, яснів.

Як шукав одної дороги,
Переплутав много стежок.
І заплаче, упавши в ноги,
Весь калиновий лужок!

І загасне зоря пробита
Там, де вітер в полях затих,
Біля того стиглого жита,
Біля рук моїх золотих.

Настраждались — ну що ж, доволі,
Натрудились, то й на обліг.
Не шукав я кривої долі,
А ясної шукав, як міг.

Не жалкую тієї сили,
Що розхлюпано дочиста...
І Шевченко встане з могили,
Поцілує мене в уста.

14 листопада 1942 р.
м. Балашов

МАТИ

Чорна хмара вкриває півнеба з дніпрового краю,
Димом віють долини. Спадає остання роса.
Ти виходиш одна, одинока, можливо, я знаю,
Там, де хмара пливе і останній промінчик згаса.

Ти кого ж виглядаєш на кручі найвищій ізрану?
Проса б курям дала. Походила б собі по двору.
Я одразу пізнав би й сорочку грубу, полотняну,
І потерту керсетку, й тернову хустину стару.

Дуже холодно, мамо, не правда? А чоботи збиті,
Руки, бачу, замерзли, ні свити, ані кожушка...
Обіцяв я купити.— Ну що ти, одна я на світі?
Он молодшим купи, а старому зима не важка.

Так і шкрьобала в збитенцях. Мала четверту онуку,
Колискову турчала, агукала. Як там вони?
На високій горі піднімаєш обвітрену руку,
І вуста твої шепчуть:
— Сини мої, де ви, сини?

Колисала їх, бавила, мала щоночі мороки,
У турботі, у забавці. Хто ще згадає об тім?
Постаріла сама. Натрудилась за дні і за роки.
Почалася війна.— Так що, мамо, прощайте. Ходім.

Та й пішли в тридцять сьому. Під Києвом дальня
долина
Вся окопами копана, в вибухах небо рясне,
Ну, а мати, звичайно, як мати у кожного сина:
Сяде їсти — не їсть, а приляже — ніяк не засне.

Щонайстаршого просиш:
— Заглянь до батьківської
хати.
Середульшого кличеш — у сурми суремить зима;
І не клич наймолодшого, рідна, заплакана мати,
Я летів би, як птаха, так сили злетіти нема.

Ти у сонця спитай. Бачиш, сонце звелося над полем,
І зникають сніги, і на бурю гудуть дерева,
Щоб синам дати звістку, хлоп'ятам твоїм
смаглочолим,
Многострадна моя, синьоока, змарніла, жива!

Поклонися Дніпру, гостював він у морі недавно,
Пошукав би дітей твоїх, радість приніс немалу.
І стоїш ти одна, посивіла, стара Ярославно,
На дніпровськім лужку, на трипільському древнім
валу.

(1943)

БАЛАДА ПРО МАТВІЯ ПІДКОВУ

За шумни́м життям околиць,
За лісами, де туман,
Ходить вечір-краснозорець,
Б'ється хлопець-партизан.

Він увесь перед тобою
Так, як вибрався вночі:
Патронташ, у нім набої,
Ніж, гвинтівка на плечі.

Темна ніч. Шляхи. Діброва.
Тихо шепчуть ручаї:
 — Де тут є Матвій Підкова?
 — Хто ж ти будеш?
 — Ми свої.

Наче грім, веде надія
До Славутича-ріки:
 — Як би бачити Матвія?
 — Хто ж ви є?
 — Ми свояки.

Йдуть вночі і в димні ранки
При зеленому дворі.
 — Прощавайте, подолянки!
 — Виглядайте, матері!

А навкруг із дальніх сторон
Пилом пиляться поля,
А навстріч столітній ворон
Попід небом кружеля.

Листоноша чорноброва
Носить вісточки-листи,
Що веде загін Підкова,
Що горять старі мости.

Обійшли його зі сходу:
— Партизани, ви живі? —
Наче в землю, наче в воду,
В полі вітром по траві —

Зникли даллю золотою.
Лиш на третю ніч з імли
За горою за крутою
Знов пожари загули.

Обійшли його лиманом,
Горе їде. Не сміхи.
Димом, порохом, туманом
Низько крилися шляхи.

Обложили, сил немає,
Йдуть лісами й по валу...
Глядь — Підкова знов гуляє
У німецькому тилу!

Невелику має плату,
Тільки б зброя, хліб та сіль,
По Вкраїні з хати в хату,
Із артілі ув артіль.

Темна ніч. Шляхи. Діброва.
Тихо шепчуть ручаї:
— Де тут є Матвій Підкова?
— Хто ж ти будеш?
— Ми свої.

В полі жито половіє,
Птахи сивіє крильце,
Та безсмертя вітер віє
Партизанові в лице.

(1943)

Я СОРОЧКУ ЗНАЙДУ ВИШИВАНКУ

Я сорочку знайду вишиванку
І надіну, як хлопчик, радий.
По барвінку піду на світанку
Молодий, молодий, молодий!

Щоб ярилися трави у квітні,
Зорі сяли, як гострі мечі.
І дуби зашуміли розквітні,
Найрідніші мої родичі.

Найкоханіші, милі, сторукі,
Чорнокорі, зелені, як світ,
Щоб не знати ні снів, ані муки
На дорозі розгойданих літ.

Буде жито за батьківським домом,
Добривечір, привіти прості.
Я Дніпро розхлюпочу шоломом,
Щоб посіяти рожі густі.

У намисті, у росах доріжка
Засиніє в зеленім саду,
І, притомлений Котигорошко,
Я на груди землі упаду.

(1943)

* * *

Боєць залягав у глибокім снігу.
Як дикі вовки, завивали метілі.
Останнє тепло, останню снагу
Губили руки його задубілі.

Ну, буде ще день засівать і мести
На цім пожарищі, в нескошенім житі.
Побілені танки і чорні хрести
Отут біля нього ляжуть пробиті.

— Чи чуєте, друзі, у сніжнім диму
Розриви недальні і гук недолугий? —
І зліва товариш озвався йому,
І справа, як брат, одгукнувся другий.

Коли ж його ранило люто в плече,
Затиснуті губи не видали муку.
І зліва товариш припав гаряче,
І справа другий простягнув свою руку.

Спокійні, плечисті, в пожарі доріг.
Ти їх пам'ятаєш такими, як мариш:
Поранений в груди не пада на сніг,
Бо зліва товариш і справа товариш.

(1943)

ЗАЙШЛИ МИ ДО ХАТИ

Ще небо тремтіло од вибухів лютих,
Покрите югою, пробите снарядом,
А ми вже в селі споминали забутих
І всіх незабутих, повішених рядом.

Я знаю доріг цих кінці і начала.
У клуні горілій ще жевріли сохи,
У крайній хатині дитина кричала.
— Зайдімо?
— Зайдім, відпочинемо трохи.

Осколками чеше, зенітками блиска.
— Нічого, браток, відпочинем, поскачем...
Скрипить на гаку полотняна колиска,
Дворічне мале захлинається плачем.

Не видно ні матері, ані сестриці,
Ні брата, ні діда в стривоженій хаті.

— Не плач, на гранату або рукавицю,
На хліба покушай, го-го, ми багаті!

Чого ж ти розплакалось, люлі, чого ти,
Чи їсти, чи пити, чи, може, з розлуки? —
І друг мій старий, їздовий із хозроти,
Бере дитинча на обвітрені руки.

Співа про дрімоту коло того плоту,
Про травку-муравку в калиновім полі,
Про нашу солдатську похідну турботу,
Якої і в нього і в мене доволі.

У тій колисковій, немов по вечері,
Спадала утома, і клопіт, і спека.
І всім нам здалося: відчиняться двері —
І мати увійде, жадана й далека.

(1943)

* * *

Ти мене накличешся ночами,
Несучи розлуку за плечами,
І навиглядаєшся одна.
Настраждаєшся в своїй надії,
Пригадаєш літа молодії,
Рідну землю, де гуде війна.

Ти не можеш бачити здалека,
Як в'ялить негода, сушить спека,
Танки мнуть, вкриває бою мла
Землю ту, що, потом перемита,
У садах, у сивих копах жита,
У цвітах, як райдуга, цвіла.

Нам нелегко йти до свого дому
Через мертвих, через блиски грому,
Через ніч, прожекторів мечі,
В битві, в сні, у підступах, в облозі.

Ти іще накличешся в тривозі
І навиглядаєшся вночі!

(1943)

* * *

Повертатися будемо скоро назад,
За плечем автомат і мішечок з речами,
І згадаєм не ліжко, не хату, не сад,
А старі бліндажі, де ми спали ночами.

І обтесаний стіл, де сидів черговий,
І залізну буржуйку, і в вирвах доріжку,
І кленовий пеньок під дощем неновий,
Де комвзводу Тетеря нам грав на гармошку.

Не шукали ми зір і Америк нових,
Не вклонялись пригодам Васко да Гами,
А вслухались в розмову парторга із нами:
Скільки в роті убито і скільки живих.

Кров'ю вмили ми Дін і стоптали Сиваш,
Кожну гору на Одері й стежечку кожну,—
І від того бліндаж, наче літопис наш,
Ми прийдем навістити у ніч переможну.

(1946)

ПРО ДУБА

Шумів над мостом дев'яносто років,
Кощавий, твердий і скупий на цвіт,
Вже й люди казали: старий, нівроку,
Скрипить, наче кашляє на весь світ.

А був би він дідом — пішов би сторожем,
Стругав би в артілі вила й граблі,
Чарку хильнув — то співав би хороше,
Так, як ведеться в дідів на землі.

І були б у нього сини і внуки,
Не попрікали б шматком задарма.
Тільки ж у дуба гілля, а не руки,
І сам він не дід — деревина німа.

На зірваний міст підійшли сапери,
Щебінь з гудроном згорнули в вали,

І старший сказав: — Ну, хлоп'ята, тепера
Старого валіть.— І його взяли.

І коли розпиляний ліг з поворота
І в тіло уїлися зуби гаків,—
На широкі груди ступила кіннота,
Колишучи небо блиском підків.

І коли поклали останню лопату,
Прикривши землею сучки руді,—
Ранених повезли до медсанбату
Крові долить, бо вони молоді.

Танкісти хвалили: — Оце місточок,
Не те, що об'їзд чи розбита соша! —
І не чули, як рядом, до крайніх точок,
Раділа дубова дерев'яна душа.

(1946)

ТЕСЛЯРІ

Теслярі робили мости
На Дніпрі, і Дінці, і на тихому Збручі,
І могли б мости бурю пронести,
Кленові, соснові, дубові негнучі.

Танки повзли і підвід ключі,
Артилеристи везли «катюшу»,
І гули мости вдень і вночі,
Як би сказати, за милу душу.

Тесля сидить на бережку,
Курить махорку, думу гадає:
Як він звалить дубину важку
Десь на Одері а чи на Дунаю.

За троє літ, як за довгий вік,
Дорога кленова лежить за даллю.
Вчора генерал сказав: — Оце чоловік,
Дивись, нагородять іще й медаллю.

А потім війна на спад потече,
Земля зажадає літнього грому,—
І він сокиру візьме за плече
І по своїх же мостах піде додому.

І нехай хто скаже, що він не воював,
З ранку до ночі не тратив сили,
Як із шістнадцяти рідних держав
По його мостах народи ходили!

(1946)

КАШОВАР

Кашовара ми звали: харчонарком.
Люди пробачать за гордість нашу.
Сто тисяч разів махнув черпаком,
Тисячу разів наготовив кашу.

Перець, і сіль, і лавровий лист
Дружили із ним у кипінні п'яному,
Йому одному відкривали зміст
Так, як любима серце коханому.

Був кашовар мовчазний в ті дні,
Як хто не вертався з передової:
— Значить,— казав він,— тепер ми одні,
А може, ще прийде? Каша постоїть...

Хоч було відомо: згорів дотла,
Уже ні дихання нема, ні тіла,—
А він, кашовар, біля котла
Беріг йому кашу, щоб не згоріла.

Як чутка пройшла з долин до Карпат,
Що війна закінчена і кухні не треба,—
Він випив горілки, узяв автомат,
Стріляв увесь вечір в засніжене небо.

Неначе згадав провину свою,
Що не так зварив чи подав невміло,
Неначе скликав усіх, що в бою
Упали і каші його не доїли.

(1946)

СІРКО

Кінь Сірко був у батареї,
Кошлаті копита, ніздрі гарячі.
Тягнув гармату, притершись до шлеї,
У дні щасливі і в ночі невдачі.

Топтав поля і камінні бруки
В скреготі гусениць і двоколок,
І двічі в бою ветеринарові руки
Щипцями рвали з ноги осколок.

А коли наводчик у хвилю атаки
Упав і замовк під сніжною зав'югою,
Ніхто не загледів, як Сірко заплакав
Своєю важкою кінською тугою.

Мав собі стійло, як солдат землянку,
Пайкові корма — сіно й солому,
Були б в нього діти,— думав до ранку,
Що їм та як їм послать додому.

Вночі старшина, хильнувши з баклаги,
Увійшов, і витер чоло від поту,
І сказав, як людині: — Спасибі, коняго,
За службу, за дружбу, за чесну роботу.

Насипав вівса такого, як снилось,—
Сухого, із дзвоном, з пилком із ниви,—
І Сірко подумав: війна скінчилась,
І завтра наводчик заплете йому гриву!

(1946)

* * *

Танкісти «Зозулю» співали —
Мою найлюбимішу в світі,—
А вечір підводив завали
З дубів і хмарин-самоцвітів.

— Погляне, не пройде, не схоче.
— За кулю снарядом відплатим.
Нічного прожектора очі
Світились над віком двадцятим.

Над баштами з сизої сталі
Впліталися в гру невідому,
Осколками скопані далі
Нас кликали знову додому.

Синів накохаєм немало,
Поставим ворота і хату,
І в пісні зозуля кувала
Про щастя майбутнє солдату.

Про співанки милі дівочі,
Про день березневий із святом.
...Нічного прожектора очі
Світились над віком двадцятим.

(1946)

* * *

Буду різьбить на чорному камні
Ночі багрові, буйні бої,
Спогади милі, свіжі і давні,
Очі, уста і руки твої.

І сонце засяє, і висохне сльота,
І в зелен-саду защебече сміх,
І камінь зітхне, як жива істота,
Од мислей моїх і розлук моїх.

Зоря вечорова журавкою дибле,
Куряться дороги на всі фронти,
Хоч жоден апостол з мудрезних біблій
Не вкаже, якою до тебе пройти.

А я збережу твоє ім'я веселе,
Калинову стрілку з вітром пущу,
Над пил і над поле, над синяві села,
Як ластівку в небо опісля дощу.

Візьми її в руки, згадай недавні
Листи й поцілунки, що слала мені.
А я закарбую на чорнім камні
Любові тієї зелені дні.

(1946)

А. С. МАЛИШКО. ФОТО 1944 р.

БАЛАДА ПРО КОМВЗВОДУ

Невідомий поранений комвзводу
стукав нам у броню, показував цілі.

Вечір. Небо — бірюза.
Білий жар вогню.
Куль розпечена сльоза
Опіка броню.
Танки лізуть по прямій
По передовій,
Зачиняє башти люк
Молодий водій.

І на тому ж полі бою, за рікою голубою,
Двічі ранений комвзводу на холодному піску
Піднімає камінь в руки, до танкіста грима в люки:
— Ти стріляй,— говорить,— прямо, там два «тигри» у ліску.—
І танкіст стріляє з ходу, піт втирає із чола,
І горять два «тигри» справа чадним димом, як смола.

Другий танк бере розгін,
Землю колупа,
Та не бачить німця він,—
Вітер, ніч сліпа.
Де дорогу, де ту ціль
Знайдеш уночі.
Виступає сива сіль
В хлопців на плечі...

Двічі ранений комвзводу, без крові збіліла врода,
Двічі ранений комвзводу з чорним каменем в руці
Креше-стука над мотором, шепче голосом суворим:
— Ти стріляй, танкісте, вліво, там же німці, як мерці.—
І танкіст стріляє вліво, піт втирає із чола,
І горять чуби німецькі чадним димом, як смола.

І пішла бригада вдаль,
Всі шляхи мине.
Тільки мертвих друзів жаль,
Хтось їх пом'яне,
Хтось згада, не проживе,
Зарида вночі.
Зрили поле бойове
Наші тягачі.

А поранений комвзводу, а чи сонце, чи негода,
Сниться хлопцям у поході, часто згадують бійці,
Як іде він в полі бою, над рікою голубою,
У броню гарячу стука чорним каменем в руці.

(1946)

* * *

Будуть зорі так само горіти на обрії,
Буде місяць-звіздар синє небо полоти,
І вдова за ворітьми з усмішкою доброю
Виглядатиме сина вечерять з роботи.

І так само мости будуть кликати но́чами
На далекі шляхи, на ясні полустанки,
І так само хоробрим думками пророчими
Затривожать серця невідомі світанки,

І так само сади, солов'їні і росяні,
Наливатимуть плід і горітимуть цвітом,
І так само з весни до чорнявої осені
Буде пісня дівоча бриніти над світом.

Тільки хліб стане іншим: не яшник, не житниця,
Не поділені нарізно скиби пайкові,
Бо пшениця зросте, як могутня обітниця,
З наших сил, і трудів, і гарячої крові.

І вино стане іншим — не міряне чашею,
Як потоки, як сонцем запалені бризки,
Бо зросте виноград на бойовищі нашому,
Де братерських могил височать обеліски.

(1946)

* * *

Червоний прапор у кімнаті
Знайшли у нього. Довгі дні,
Ненависні й народом кляті,
Тримали хлопця, як в огні.

Його стріляли в Краснодоні
Німецькі зайди-гробачі,
Залізом випекли долоні,
По тихій вулиці вночі

Водили хлопця на морозі,
Щоб холод лютий серце пік,
І, вже змертвілого, в погрозі
У шахту кинули навік.

Самі ж нахлискалися рому,
Хрипіли, люті і масні,

І, як вовки, лягли по тому,
Жахаючись у чорнім сні.

А лиш світанок в ранній рані
Засяв зорею в сотні свіч,—
Вони уздріли, як в тумані,
Того, розстріляного вніч.

Ішов хлопчак той легким кроком,
В очах цвіла надія й гнів,
І над плечем його широким
Червоний прапор пломенів.

Залізом спечені долоні
Здіймались людям на привіт.
Його убили в Краснодоні,
А він живим ішов у світ.

(1949)

ДОРОГА

Десь по ній проходили солдати,
Десь при ній палали трави й хати,

Вибухи чорніли, як дуби,
Літаки над нею щодоби,

Літаки, та вороння колюче,
Та моє горіння невсипуче.

Але все минуло, все змінилось,
Встала горда і росою вмилась,

Не вела лічби пекучим ранам —
Пов'язала їх сідим туманом,

Підвела мости над вирви-ями,
Заквітчала груди врожаями,

В добрі жнива і в морози люті
Засвітила зорі п'ятикутні

І лягла за даллю голубою,
Знов готова до труда й до бою.

(1949)

ДІВЧИНА З МОЄЇ АРТІЛІ

Ти пройшла дороги дальні
В загранічній стороні.
Ночі темні привокзальні
Ще ввижаються мені,
Збитий цвіт всії планети,
Жовті стріли димних трав,
В сонці білому кювети
Од дніпровських переправ.
Піль опалених масиви,
Автоматників ключі
І твоя шинелька сива
На дівочому плечі.
Йшли по двоє і по троє
У життя, не в забуття.
«...Буря мглою небо кроет,
Вихри снежные крутя».

Ти з солдатами своїми,
Поміж вирв і темних піль,
Із старими й молодими
Повертаєшся в артіль.
У теплушці, чи в машині,
Чи пішком. Щаслива путь!
Ранки тихі темно-сині
За тобою в хату йдуть.
Сонце кида світлі стружки,
І щебече дітвора,
І збираються подружки
До знайомого двора.

В легких платтях з крепдешину,
В гімнастерках польових,
І для щастя, для почину,
Баяніст заграв для них.

На лади поклавши душу,
Не збиваючись ніде,
Про землянку, про Катюшу
Гру на совість поведе.

Тихо дзенькають медалі,
А міхи — як неба шир,
На баяні кличе в далі
Там, де місто Сандомир.

Де бувала ти й ходила,
Де дружила з землячком,
Де тебе фугасна сила
В землю кидала ничком.

Де шукала теплу хату
Тяжкораненим, на жаль,
Де майор із медсанбату
Там вручав тобі медаль.

Баяністе, клич на танок,
Хай, хто пив — не пив,— гуля!
А тебе виводить ранок
На колгоспівські поля.

Тракторист відчинить дверці,
Бо до будки є сліди:
— Здрастуй, старша, в гімнастерці,
Дай попить мені води.

Він відерце підіймає,
А на дні, як в ручаї,
Літнє небо синню грає,
Колосяться врожаї!

Пшениці — як злотний злиток,
І зоря пливе ріжком,
Кіс твоїх ясний відбиток
У хустинці з горошком.

Дві легкі твої долоні,
Руки смуглі, молоді,
Ранки теплі та безсонні
У клопоті і в труді.

Все, як в дзеркалі,— в водиці.
День мина і рік мина,
Вже співають молодиці,
Ти заручена, жона.

Зичать мужу-агроному
Щастя й діток — все, як є...
Представник із райпарткому
Подарунок подає.

І поважно, неговірко,
Знов для щастя, не біди,
Від стола гукають: — Гірко! —
Бригадири — два діди.

В хаті гомінко і жарко,
Бубни б'ють у ніч густу,
Ти гостям підносиш чарку
І, звичайно, не пусту.

Щоб сміялося, світилось
Щастя в рідній стороні,
Щоб пшениця колосилась
На багаті трудодні.

Щоб цвіло здоров'я й сила,
Мала б доньку десь до свят,
А якщо б синів родила,
То не менше як трійнят,

Щоб росли міцні, та гарні,
Та завзяті, не лякні.
Все збувається. В лікарні
Ти па ліжку, при вікні.

Вся палата у заграві,
Як вечірня сіножать,
Сонця зайчики ласкаві
На термометрі лежать.

І спада температура,
Сон зника, як забуття,
Санітарка, тьотя Мура,
Подає твоє дитя.

Забігають вслід дівчата,
Крайня двері зачиня:
— Ти вгорни йому пальчата,
Щоб не змерзло ученя.

Нагодуй, забувши втому,
Та приляж, засни з малим!
Ти синка несеш додому
Над простором польовим,

Біля хмари грозової,
Де шепоче яр-трава,
Біля будки ланкової,
Де робила ти в жнива,

Де зелену юнь прожито
В праці, в спірках запальних.
Йдуть машини, пахне жито,
Сонце й день, і ти між них.

Над життям і над коханням
Неба світлі криниці.
Спить синок ясним світанням,
Пригорнувшись на руці.

(1949)

ПРО КРИЦЮ

Вона горіла на світанку,
Бриніла, як людська душа,
То — як щиток в розбитім танку,
А то — як лезо лемеша,

А то — як шаблі помах, люта,
Походи значила грізні.
І, вже розкута й перекута,
Веде плуги у борозні.

І все для щастя міцно крає,
І воскресає у вогні,
І солов'їв таяться зграї
У золотій її струні.

А в чорноземній добрій скибі
Її вогню краплина є,
І, може, міць її у хлібі
Мені снагу передає.

В уральськім кована горнилі
З важкої темної руди,
Вставай, ясна, в грозі та в силі,
Карбуй життя мого сліди.

І вже вона встає, звірлива,
Як друг, сягає до плеча
Щитом, плужком на вольній ниві,
Звитяжним помахом меча!

(1949)

ВІКНО

Здрастуй, вікно моє невисоке,
Сонця на рамі краплі-прилипці,
Тільки весна понесе потоки,
Ти й відбиваєш потоки в шибці.
Ляже зима біля нашого дому,
Білою ковдрою шлях завине,—
Ти намалюєш на склі німому
Снігом засипані тихі ялини.
Літо у двір принесе жоржину,
Діти заскачуть біля порогу,—
Ти відбиваєш кожну стежину,
Двір, і травицю, і юнь босоногу.
Потім землі колихалось тіло,
А від зеніток цвіли блискавиці,
Потім пожари в тобі клекотіли,
Наче важкі почорнілі птиці.
Здрастуй, вікно моє невисоке!
Я заміню тобі рами давні,
Вставлю за шиби — річок потоки,
Волгу, й Дніпро, і дунайські плавні.
Щоб не засніжене при завірюсі,
Щоб не покривлене і не горбате,
Рамою стануть — ліси Білорусі,
Лутками — сивії гори Карпати!
Хай вітровіння несамовиті
Б'ються об тебе в лютих погрозах,
Будь ліхтарем моїм в білому світі,
Світ освітивши в ночах і грозах.

(1949)

* * *

За Ірпенем скриплять состави
Ключами довгими вночі,
І, мов живі, зітхають трави
В землі на теплому плечі.

І колоскова нива зжата,
Було, нагадує жнива,
І те, що в серці не почато,
Не умира, а ожива.

Нехай скриплять важкі состави,
І даль пливе у білий світ,
І літ нових нові заграви
Стоять біля моїх воріт.

Світи, зелений семафоре,
До дальніх станцій в ясноті,
Де ти, життя моє суворе,
Завжди в путі, завжди в путі.

(1949)

А. С. МАЛИШКО. ФОТО 1949 р.

* * *

Я так, я так люблю тебе,
Народе мій і дню-розмаю,
Що мерхне небо голубе,
Коли я очі підіймаю.

Мені не страшно від пожеж,
Коли війна гримить світами,
Бо ти лиш руки підведеш —
Я вже броньований щитами.

Отак, бува, могутній дуб
Готує бурі чорній стрічу,
Так ти в мільйон удариш труб —
І я до тебе друзів кличу.

Бо я життя твоє і плоть,
Навчивсь косити зло несите.
Ти можеш землю розколоть
І світ новий заколосити!

Червоне рідне знамено
Підніс ти пружними руками,
Щоб навіть прах і сірий камінь
Твоє відбили імено.

(1949)

ТАРАС

Знову йдеш по землі од високої сивої кручі,
Тільки груди не палить ні гнів, ані сльози пекучі.

Одгриміло століття, за ніччю, за чорною млою
Ожило твоє серце, повите людською хвалою.

Інші люди живуть, інші зорі палають, як в горні,
Ти розплющуєш очі, щоб бачити далі прозорні.

Інше поле колоситься, інші дороги і хати,
Простягаєш ти руки: народ свій великий обняти.

Той, що в давнім минулім конав кріпаком у неволі,
Той, що став як господар сьогодні на братньому полі.

І земля, урожаєм і жаром залізним повита,
І весняна дорога, що тьохка льодком з-під копита,

І степи Чорномор'я виводять синів своїх, дочок,
І схиливсь до поета посаджений зелен-дубочок.

— Ти заглянь до артілі,— поета зовуть
таращанці,—
З Катериною підеш оглянути поле уранці

Чи на зборах посидиш, де люди — не темная маса.
Комуністи, вперед, зустрічайте поета Тараса!

Хлібом-сіллю, суцвіттям, високими в небо гудками
Хай стає поміж нас і Вітчизни торкнеться руками.

І вона вже веде його з віку минулого, з ночі,
І розказує світові думи поета пророчі,

На граніті, у Києві, ставить під небо безкрає
Так, що бронзова постать блакиття небес підпирає.

Не в землі він лежить — над землею стоїть, як
з граніту,
Так, що як не дивися,— а видно його всьому світу!

(1949)

* * *

Я хочу так життя прожити,
Віддати днів тугий налив,
Щоб зло, страшне й несамовите,
Останній подих спопелив.

Щоб гомоніли вітри буйні,
І поля слалася блакить,
І вороги мої отруйні
Вже не могли б людей жалить.

І день шумів, як лист на дубі,
У подніпровському краю,
І дівчинка в шкільному клубі
Співала б пісеньку мою.

І щоб на вольному просторі
Горіли вніч поміж заграв
Комуністичні милі зорі,
Яким я душу всю віддав.

(1949)

* * *

За донськими степами й туманом,
За дніпровським жорстким ковилем,
За татарським розгромленим станом
Ти дзвеніла любов'ю й жалем.

Блиск мечів, рокотання і гули,
Ніч і ранок, і знову бої,
І летять під щитами Микули,
Святогори й Добрині твої.

Русь моя! Не вдова, не невіста,
Тільки мати в безсмерті століть.
Он стріляють в пітьму декабристи,
І Некрасов над віком стоїть.

Збита бурями дальня дорога,
Коробейники й сни золоті.
Ти — огненна, сермяжна і вбога —
В лапоточках шукаєш путі.

Чеше дощ непокошену ниву,
Рвуться коні за схилений двір...
Хто не знає печалі і гніву,
Той не любить Вітчизну, повір!

Скільки жару і гніву в напрузі,
Сяють очі, і подих, як грім,
В'ється, б'ється некрасівська муза
Над риданням і щастям твоїм.

(1949)

КАТЮША

Я її почув, як в себе в домі,
Де вечірки билися вали.
...Негрів двоє в полі, в Оклахомі,
Нашу рідну пісеньку вели.

І вона їм зігрівала душу
Білим цвітом, шепотінням трав.
Негрів двоє славили Катюшу,
Ту, що Ісаковський написав.

Як вона прийшла за океани,
Крізь фронти і крізь важкі бої?
Може, наші хлопці-капітани
Завезли в Америку її?

Може, шторми і вали кипучі
Від російських піль несли здаля?
І тепер стоїть вона на кручі,
Бідним неграм серце звеселя:

Білим платтям, синім-синім зором,
Наче плесом в тихому маю,
Двох беріз шептанням білокорим
В рідному смоленському краю.

І мені наснилось — за горою
Юнь моя, дороги і мости,
І тоді нас в полі стало троє
В братськім колі пісню ту вести.

І вона тим двом палила душу,
Піднімала з рабства і оман.
«Выходила на берег Катюша» —
За великий Тихий океан!

(1950)

А. С. МАЛИШКО. ФОТО 1953 р.

* * *

Я плавав чужими морями,
Чужими горами ліз,
Мати моя, о мамо,
Скільки я бачив сліз!
Ступав на високі пороги,
Узнать, чи люди живі?
Летіли чужі дороги
В американській траві.
По сніговім первопутку,
Де лиш огонь майне,
Негри, у чорнім смутку,
Братом назвали мене.
Там, де річки-океани
У ніагарськім огні,
Смаглі, стрункі індіани
Друзі були мені.
В кривді, в нужді, у горі
Довгі десятки літ,
Слухали люди суворі
Правду твою — завіт.
Несли її полями,
Заповідали в міста,
Мати моя, о мамо,
Хай поміж них зроста!
Братством своїм багата,
Зрощена у Кремлі,
Хай розкида зернята
По велетенській землі.

(1950)

ТАНЕЦЬ

Індіанка кружилася в танці,
У намисті із диких шипшин,
На вузькій резервейшен ділянці,
Де нужда, і печаль, і полин.

Дві руки, наче промені білі,
Осявали смагляве лице,
Дві косички лилися й леліли,
Як важке смолянисте кільце.

Бубонці озивалися дальні,
І кострище сивіло в гаю,
Сині очі, великі й печальні,
Розтривожили душу мою.

І згадав я Вкраїни тополі,
Де зоря зацвіта гаряче,
Де дівчата танцюють у колі
І веснянками пісня тече,

І за долами й горами вранці
Сто баянів гуляє, як грім,
І земля з ними ходить у танці
У щедроті і братстві своїм.

Біля тебе ж дебелі туристи,
В дам усмішка й зневага з-під вій.
Ти для кого танцюєш, іскриста,
У безхліб'ї й нужді віковій?

І нащо твої очі гарячі
Сиплють зорі, як світ, голубі?
Щоб сміялись ці морди бичачі
За два центи, що кинуть тобі?

Краще б юності щедрої сила
Стисла зброю в смаглявій руці,
Краще б гнівом ти їх пропалила,
Щоб лежали отут, як мерці!

Щоб відплата і чесна розплата
Загриміла між долів і круч
І щоб тінь твоя, горда й крилата,
Наче блискавка, йшла біля туч!

...Бубонці озивалися дальні,
І кострище сиvіло в гаю,
Сині очі, великі й печальні,
Розтривожили душу мою.

(1950)

В ЛІФТІ

Ліфт піднімає нас догори
В ранки, і в півдні, і в вечори.

В ліфті не світло, але й не тьмянко,
Йдеш у гостиницю — в ліфт потрап,
Стріне привітно стара негритянка.
В неї робота — все давн і ап *.

Має старенька немало діла
З ранку до ночі і знов до зорі,
Вже й на роботі отій посивіла,
Все вона знизу, а інші вгорі.

Наче по ліфту життя проходить,
Руки стомились, в мозолях старі,
Інший хтось п'є, і живе, й верховодить,
Все вона знизу, а інші вгорі.

В ліфтовій клітці свої звичаї,
Містер до них із дитинства привик:
Біла ліфтерша — він шляпу знімає,
Чорна ліфтерша — стоїть, як бик,

Шляпу ще глибше натягне на вуха,
Топчеться важко, немов на огні,

* Давн — донизу, ап — вгору (*англ.*).

Наче його допікає задуха.
З ними у ліфті їхать мені.

Їх до десятка зайшло в кабіну,
Морди, як ростбіф, з-під сірих шляп,
Чорна ліфтерша веде машину
Вгору і вгору, все ап та ап.

Всі одвернулись од чорної — білі,
Топчуться важко бики здичавілі,
Не шахтарі, їм тут їхать не мода,
Не трударі,— все банкірська порода.

Погляди їхні, як лютії жала.
От якби в мене в Вітчизні жила,—
Жито б ростила, пшениченьку б жала,
Пісню із поля вела б до села.

Так, мене доброму вчила мати
Хлопчиком, певне, в юнацькій порі,
Перед старішими шапку знімати,
Щиро вклонятись, де є матері,

Поцілувати натруджену руку,
Білу чи чорну, немає біди,
За материнську несказанну муку,
За материнські великі труди.

Тільки б, можливо, як виняток в світі,
Не поклонився б я матері тій,
Що породила цих лютих і ситих,
Сірих — під шляпами — в злобі своїй!

В ліфті не світло, але й не тьмянко,
Я капелюха здіймаю один,
Низько вклоняюсь тобі, негритянко,
Так, як вклоняється матері син.

За мозолі твої чесні і чисті,
І за усмішку болючу, як звих,
І за синів — чотирьох комуністів,
За полінчованих і за живих.

Як їй сльоза заблищала з журбою!
Зашепотіли, міняючи тон,
Гангстери-містери поміж собою:
— Совєт Юніон? *
— Совєт Юніон!

Ліфт вже донизу пішов у ту пору,
А негритянці здалося за мить:
Тільки угору, і вгору, і вгору
В щасті своєму вона летить.

(1950)

* Совєт Юніон — Радянський Союз (*англ.*).

ПІСНЯ

Дарувала білу квітку,
Як була на самоті.
Рання зоре, ранній світку,
Проводжай його в путі!

Приторочила тороки,
Від копит знялась луна.
День і ніч — і вже три роки,
Вже й четвертий рік мина;

Чи слова невипадкові,
Що казала лиш йому,
Вже забулись козакові,
Вже розвіялись в диму?

Посадила знову квітку,
Щоб розвіяться з досад.
Рання зоре, ранній світку,
Поверни його назад!

Опадає росна тиша,
Сяє квітка молода,
А вона дитя колише
І щоночі вигляда.

(1954)

БАЛАДА ПРО НЕБАБУ

Садовили Небабу на чорний обсмолений кіл,
Щоби тіло навпіл
І порвать йому серце навпіл.

Садовили Небабу на чорну обсмолену палю,
Щоб умер він від жалю,
А ворог сміявся без жалю.

Гостру шаблю зняли і сорочку-дьогтярку зняли.
Не сап'янці — із ніг,
А в поході легкі постоли.

А душі не дістали,
Як неба безодню безкраю.
І Небаба сміється на палі:
— Ого, не вмираю!

Підкладали вогню, і роздмухала шляхта кострище,
Але очі Небаби
Над вогнищем світяться вище.

І Небаба сміється:
— Ого,— каже,— весело згину! —

Підніма свої руки,
Черкаючи в небі хмарину.

Полилась йому кров на обкуреній смоленій палі
І сльоза скупувата
На щоки худі та запалі.

— Ого-го, не вмираю! —
І шию трима м'язувату,
І плює він на шляхту,
Плює він межи очі кату.

Так і вмер.
А від палі знялися зелені гілчата,
З неї дуб зашумів,
І при ньому співають дівчата.

Видно, з доброї честі
І з лютої муки в закові
Можна жить на землі
І сміятись тому козакові!

(1954)

БАЛАДА ПРО БІДУ

В Запорозьку Січ завітала біда,
І впізнати біду
Не складає труда,
І відразу пізнати ці
Постоли з сиром'ятиці,
Й конячина — не огир, а дуже худа.

А хлопчина на ній — богатир у плечах,
А в хлопчини не зір —
Блискавиці в очах,
Та ще посмішка люба,
Молода, білозуба,
Хоч світи нею в темних ночах!..

Видно, хлопець вже знався з відвагою.
Правда, плечі покриті семрягою,
Видно, довго за нього засватана,
Вся полатана
Ще й перелатана;

Перша латка, як був між пожарами,
Другу клав,
Як рубався з татарами,
Третю — в нічку безсонну
Клав, як біг із полону
Десь від шляхти, помучений карами.

Засміявся підхмелений дука:
— Що то їде, погляньте, за штука?
Де ж його оружина?

Вся в латках семряжина,
Не козак, вам скажу,— козарлюка!
Ха-ха-ха! Козарлюка!
Ха-ха-ха! Ось так штука! —

І затряс бородою рудою.—
Назвем його, братці, Бідою.—
І назвали Бідою...

Зашарівсь від образи хлопчина,
Зупинилась його конячина,
А кобзар сивобровий
Підійшов для розмови:
— Не журися ти, хлопче, бідою.

Гни біду ту під ноги,
Гни у ночі тривоги,
Хай рука в тебе буде тверда й молода.
Будеш зватись між нами Нагнибіда!

У світанки ясні, у погоду й негоду
Дали стяг юнакові
Нести до походу.
І летів він, грозовий,
Звівши стяг малиновий,
Провіщаючи радість народу!

(1954)

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА РАДА

Можливо, падав сніг так, як сьогодні пада,
Така ж була світань в засніжених полях,
Коли зібралась буть народна мудра рада
І прадіди мої обрали вірний шлях.

...Народний лине клич з широкого майдану,
І братні грамоти вручаються Богдану,
Гармат гуде луна могутнім перекатом:
— Ми волим бути з ним,
Із руським нашим братом,

Ми волим бути з ним! Віднині і навічно
Плече в плече із ним! — шумить, як ручаї,
Литаврів хвиля б'є, мов хвиля переклична,
І клятву віддають всі прадіди мої.

Вони прийшли сюди без срібла та без злота,
Та їм зрідні бої, гармат оця яса,
І очі світить їм не сум і не турбота,
Майбутнього зоря над ними не згаса.

Ідуть вони в полках, розбивши шляхту дику,
Ідуть вони, брати, без бойового крику,
І падають від страху у дворі
І шинкарі, і різні рендарі,
І єзуїти, що тягнули жили
З покривджених — і шляхті підслужили.

О підла нечисть!
А полки ідуть,
Із косами в руках, з мушкетами із бою,
Війна важка, тривожна, дальня путь
Лежить для них за даллю голубою;

Вони поклали, бач, у землю ворогів,
Минули літа їм, минули довгі зими,
Пил Корсуня гіркий, пилюка Батогів,
Пилявців чорний згар ген устає за ними;

Пожар боїв, ночей ще світиться в очах,
І самопали в них, як помста, на плечах
Палають жаром вдень і ніби світять в горні;
Ідуть вони прості, несхитні і незборні,

На раду йдуть вони,
Прапрадіди суворі,
Побратані в нужді,
Поєднані у горі;

Ідуть в майбутні дні,
У молоді віки,
В пожежі і в бою
Побратані полки.

...Он жінка у плачі,— закатували діток:
— Богдане, пам'ятай,
Богдане, відомсти!
Від сліз її, від кіс,— від сивих скорбних
міток,—
Сивішими стають снігів легкі пласти.

Он бідаки ідуть: у них спалили хати,
І їх на мсту підняв могутній Кривоніс,—
Он брат за брата йде,
А вже немає брата,
Він на кілку кривім під Коднею повис.

Он дівчина іде, згвалтована вночі,
Піднявши дві руки, неначе два мечі:
— Богдане, відомсти!
Богдане, пам'ятай! —
І рада гомонить і плеще з краю в край.

— Нехай над горем злим
Гаряче сонце встане.
— Виходь же на народ
І все скажи, Богдане!

І вийшов він вперед, змахнувши булавою
Над віком,

Над життям,
Над раттю бойовою,
Судьбою бойовищ обпалений стократ,
Братам російським — український брат.

— Тепер навіки ми поєднані, братове! —
І військо, до добра і до боїв готове,
Червоні прапори у небо підійма:
— Нам шлях один лежить!
— А іншого нема!

І сльози радості, майдан і віща тиша,
Литаврів бій важкий і малинова дзвінь,—
Усе мені встає й минулі дні колише,
На довгий час живе для інших поколінь.

...На радостях медів хильнули по коновці
І клятву віддали, як знак своїй землі,
Звитяжці-козаки, хоробрі понизовці,
І хлопи, й ливарі, і прості ковалі.

Із тих минулих днів, що палені катами,
Об'єднана навік, живе моя земля,
І чесна путь лежить між рідними братами,
І слава устає з Украйни — до Кремля!

(1954)

ТАНЕЦЬ

Ану давай, ану давай
Веселої, красивої,
Нехай вечірній небокрай
Не віша хмари сивої!
Не віша хмари сивої
Для юності щасливої.

І встали хлопці в повен зріст,
Аж пил у колі стелиться,
І вже виводить баяніст
«Берізку» і «Метелицю».

А трактористам все з руки,
А в хлопців крешуть каблуки,
І скрипка свій веде смичок
Розлого та поволеньки,
І вже стукоче каблучок
Берізки і тополеньки;

Як подружилися колись
Колгоспівськими днинками,
Вони не віттям обнялись,
А обвились хустинками,
Хустинками картатими,
Барвистими, багатими!

Що перша горлицею йде,
А друга вслід доріжкою,
Одна бровою поведе,
А друга вдарить ніжкою;

Що перша цвітом із плечей,
Що друга сміхом із очей,
А перша вдарить каблучком,
А друга — гострим язичком!

— Ану ж давай, ану давай
Веселої, красивої,
Нехай вечірній небокрай
Не віша хмари сивої!

Що перша — із російських піль,
А друга — з українських піль.
— Ну, баяністе, дай-но стиль!
Тут не одна красується...

І вся російськая земля,
І вся вкраїнськая земля
Із танцю — глянь — милуються!

(1954)

ПРО ВДОВУ

Та ж хатина, з дахом із соломи,
Ружі дві, жоржинки, як в огні,
І таке все миле і знайоме,
Півзабуте,— знову при мені;

Тополина у дворі, на вітрі,
Гребінь хати сизий у диму,
Сни мої і спогади нехитрі
Знов живуть, як десять літ тому.

І нехай на барви небагаті
І скупі, як кажуть, на слова:
Я лежав поранений в цій хаті,
Тут жила хазяйка-удова;

Доглядала з вечора до рану,
В темну осінь бинтувала рану,
Кликала до столу на хліб-сіль,
Підбивала в півночі постіль.

Мав я друга тут, сибірячка,
А в тій хаті ще була дочка.
Словом, що казати?
У дозвіллі
Ми всю ніч гуляли на весіллі.

Скільки днів минуло з того року,
Та й шляхів стоптали, як не є!..
Надвечір'я голубе й високе
У гаю зозулями кує.

Двір, вікно і стежечка відома,
Дивиться із-за воріт сусід.
— Тьотя Ганя вдома?
— Як же, вдома.
Це прийшла з бригади на обід.

Б'ється серце. Замовчи, шалене,
Не хвилюйся, то знайома річ!
...Вийшла з хати, кинулась до мене
Так, як мати синові навстріч;

Та ж хустина в горошинку біла,
Зморшка та ж упоперек чола,
Тільки, мабуть, більше посивіла,
Тільки, видно, більше прожила.

І мені відомо, як то сталось,
Мала долю дуже негнучку:
Чоловіка з фронту не діждалась,
Трьох синів зростила і дочку.

Все для неї праці не доволі:
Осінь, літо, і сівба, й жнива,—
Все вона в бригаді, все у полі,
Все вона, хазяйка-удова.

Посивіло те волосся русе,
Мов зимою богуславська путь.
Двадцять років кликали — Ганнуся,
Тридцять років — Ганною зовуть.

Сонечком повиті теплі руки,
Очі у ласкавій доброті.
Біля хати зашуміли внуки —
Радість і надія у житті.

Що ж, до столу сядем, за звичаєм,
І від серця виберем слова,
З вами, Ганно, тпхо заспіваєм,
Як пшеницю сіє удова,

Та про тую чаєчку крилату,
Про любов на молодих устах.
Сяють зорі на вдовину хату,
Мчаться літа по нових мостах!

(1954)

А. С. МАЛИШКО, О. П. ДОВЖЕНКО
ФОТО 1942 р.

Дитяче.

За містком, за примістком
Бігають зайчата.
За вратами синіми
Дні мої почато.

Вересневі, що вдірні,
Згадувать на Ванько.
Взимку, — як метелиця,
Влітку, — як ромашка.

Та й навчую спомину?
Слово, що полова,
А лісничий з вибалку
Хмурить сиві брови.

Задарма свистівочку,
Димом пахне гірко,
З зайчика — бігайчика
Зніме теплу шкірку.

* * *

Над лугами ворон кружить,
За життям своїм не тужить,
Пазури здіймає хижі,
Вижидає крові-їжі:

Де б хатину, де б дитину,
Де б кровини на хвилину,
Де б пожару без покару,
Де б то сліз глибоку чару?

Де б то взяти?
Чорні крила
Розпласталися в пітьму,
Але взять того несила,
Що не суджено йому.

Він летить і злісно кряче
Над морями, в шумі нив,
Бо новітній світ гарячий
Шлях йому загородив;

І гудуть вітри супрутні,
Вік двадцятий — буревій,
І рече мій край могутній:
— Чорний ворон, я не твій!

(1956)

ДИТИНСТВО

Так, я тут жив, отут я походив,
Де із віконця промінь б'ється в очі,
Де вік новий встає у темні ночі
Поміж доріг і обважнілих нив.

У двадцять першім пухнув не з розкóші,
І глевтячок жував не із весіль,
І якщо зараз маю хліб і сіль,
То я згадаю всі житейські ноші.

А що їх згадувать? Була пора,
В тифу лежала бідна дітвора
У тихій днині, у дідівській хаті,
Де вікна — в землю, а на дверях — клап.
Ганчірки мокрі в мисочки картаті
Все точать краплю — крап, і крап, і крап.

І крап, і крап... А батько їв конину,
Збирав у лісі бубку горобину,
А потім верес і ходив на днину
Не раз до тих багатих — без кінця,
Щоб хліба взичить а хоч би шпонця.

Вони ж казали, що нема запасу:
— Не маєш грошей? Так придбай же касу! —
І йшли дощі поміж осінніх нив.
Так, я тут жив, отут я походив.

І якщо вижив я і став під зорі
І знов ходжу поміж крутих доріг,
То лиш тому, що в тії дні суворі
Сам Ленін, видно, бачив наш поріг.

У дні гіркі і в ранки того року,
Як ми страждали у голодну ніч,
Про мене десь, дитину одиноку,
Все думав заклопотаний Ілліч.

І якщо вижив я в сувору днину,
То лиш тому, що, видно, чесно ріс.
А для життя мені тоді хлібину
Від Леніна будьоннівець приніс.

(1956)

ВІТЧИЗНІ

Ти така незвичайна, багряна,
Осіянна огнями — чому?
Може, кличеш на свято Бояна,
Розтинаючи блисками тьму.

Може, крицю гартуєш у горні,
Щоб для миру гриміть, як громи,
Де лежать твої недруги чорні
Черепами, грудьми і кістьми.

Не шукав я другої на світі,
Бо другої такої нема,
Ти — як сонце, одна у зеніті,
Ти — як птиця на рідному вітті,
Як любові хвилина німа.

Не питав я за компасом — де ти?
Де за горами мрійна лежиш,
Як ішов на Карпати й Судети,
На моравську і одерську тиш,

Як ходив я на прю із фашистом,
Захищавши тебе у бою.
Зором ніжним, ласкавим і чистим
Ти дивилася в душу мою.

І підводився на бойовищі
Мідний колос, тугий, як горіх,
Крізь замети, і ночі, і хвищі

Все горять твої за́грави віщі
На земних полустанках моїх.

Через ночі важкі і чавунні,
Через рани і дикий осот
Голосів твоїх сурми і луни
Підіймали мене до висот.

І тому крізь вогні і навали
На далекій чужій стороні
Все твої ж солов'ї щебетали,
Розриваючи серце мені!

І тепер, у новітнє світання,
Від твоїх солов'їних садів
Пізнаю твоє віще дихання,
Припадаю до рідних слідів.

Я люблю твоє майво зелене,
І Донбас, і Каховку ясну.
Світить зірка Жовтнева для мене
У мою сорок третю весну.

Ти — як райдуга в добрій прикметі,
Що народові щастя дає.
Ти, Вітчизно, ідеш по планеті,
Підіймаючи серце моє!

(1956)

* * *

Три тополі в орнім полі —
Як мечі удалині.
І дорога в стерні голі
Пробивається мені.

Пробивається і в'ється,
З емтеес веде в полях,
Все, що снилось, що здається,
Все ляга на дальній шлях.

Для розмов піде починок,
І на цій моїй землі
Буде ніч і відпочинок
У Шевченковім селі.

Ті розмови і зустріччя,
Наче в рідному дому,
І його ясне обличчя
Вічне в серці мойому.

Інший сад, і школа, й хати,
Інший берег, сіножать.
Три брати мої, солдати,
Біля нього тут лежать.

Знаю, впали мимоволі
В надвечір'я на зорі.
Три тополі в орнім полі
Посадили школярі.

І в якій такій прикметі,
І в якій шукать весні?
Три бійці у плащ-nаметі
У могилі, як вві сні.

Видно, йшли не в криках диких,
Видно, впали край села,
Біля мрій його великих,
Біля думного чола.

А дзвінки дзвенять у школі,
І ввижаються мені
Три тополі в орнім полі,
Як мечі удалині.

І вбачаю раннім часом
Луг, і поле, й сіножать.
Три бійці біля Тараса
Як сини його лежать.

(1956)

* * *

Увечері, де канівські гаї,
Співали голосисті солов'ї,
Співали так, що серце розривали,
Вже натрудивши горлечка свої.

Вони сіреньким билися крильцем,
Вони тремтіли серцем і тільцем,
Що навіть мертве дерево в саду
Черешню обіймало молоду.

А тут стояла вранішня пора,
А тут стояла Канівська гора,
І вся вона у солов'їнім свисті
Немов летіла у поля росисті,
Під чисте небо над Дніпром і далі,—
І наче ті Тарасові скрижалі
У солов'їних щебетах жили,
В зеленій руті, у барвінку, в м'яті,
Де явори стоять немов на святі,
Немов з'явились із нічної мли.

Ідуть зі мною друзі всі мої.
Я чую їх ласкаві тихі речі.
А солов'ї сідають нам на плечі,
Співають і співають солов'ї.

І я вже сам у тихе розсвітання
Мов перелився в їхнє щебетання.
Тарасе, чуєш ти мене чи ні?
Я все життя горю в твоїм вогні,
Як що не так — то вибачай мені.

Я чув, Тарасе, шум твоїх гаїв,
Я бачив ранок, бачив мирні хати,
Де щебетали сотні солов'їв
І не могли тебе переспівати.

Ми народились не в одній порі.
До тебе йдемо, як до свого дому.
Витьохкують і мертвому, й живому
Ті солов'ї на Канівській горі.

А літо йде полями і гаями,
І вітер віє, і цвіте блакить.
І як мені з моїми солов'ями
Твоє життя у пісню перелить?

О солов'ї на Канівській горі!

20 травня 1956 р.
м. Чигирин

* * *

Мамо, я хочу поговорити з вами
У вашім житті і у вашій смерті,
Як ви колись перейшли полями,
Нас беручи на долонечки вперті.

Ось я бачу ті очі синії,
Пальці відчую завжди вузлуваті.
Б'ється мороз в посивілому інеї,
Мерзнуть шибки у Малишковій хаті.

Он він сидить — не хитрюга мій батько,
Пару чобіт все тачає в базарики.
Тихий і чесний, звичайно — багатько,
Крапля олії, сухар до сухарика.

Крапля олії та ложка кулешику,
Хліба крихтина — й за неї турбота.
Їж, мій Андрійку, та їж, мій Олешику,
Їжте, дитята, бо завтра робота.

Може, він чобіт продасть для почину,
Сонце над ним стане, радістю пр́ошите,
Мати ж останню продасть спідничину
Нам на штани, на букварики й зошити.

І поведе нас по саду доріжкою,
І подарує глевтяник на подив,
І посміхнеться такою посмішкою,
Що я в житті вже ніде не знаходив.

Ту, що в житті, наче ластівка з громом,
Хлопця в дорогу проводила з хати:

— Чому ти, сину, не став агрономом,
Нащо ті вірші почав ти писати?

І задивлялась у зморшках тривожна:
— Де той малий, що пішов без тривоги?

Я б тобі хліба приніс, якщо можна,
Я б тобі пісню приніс, якщо можна.
Мамо, до тебе немає дороги.

Пісню б оту, де ті очі дівочі
Сяють і ріки шепочуть з гаями
(В'ється в Ревуцького аж до півночі,
В Майбороди виліта солов'ями).
Пісню б оту...

А я пісню не рушу,
Тільки вклонюся дорогам і нивам,
Тільки візьму вашу ласку і душу,
Може, від того я стану щасливим.

Там, де синь Дунай,
Там, де зелен гай,
А вже серця мого трудного,
Мамо, не займай.

В'ються пташки крила,
Де твоя могила,
Тільки слідочок
З-під білих ніжбчок,
А де мати походила.

(1956)

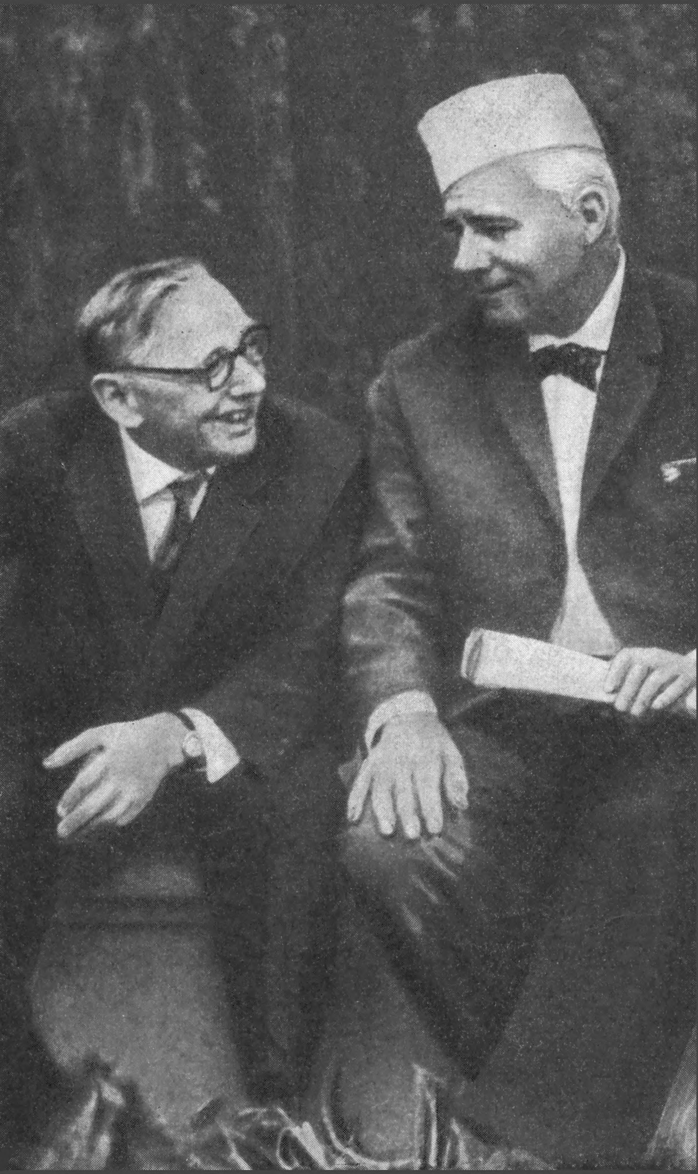
ПІСНЯ ПРО КИЇВ

Білі каштани,
Світлі огні,
Де б не бував я,—
Любі мені.
    Київські ночі,
    Зустрічі в саду —
    В серці, куди не піду.
Гори високі,
Синь дніпрова,
Молодість наша
Вічно жива.
    Київські ночі,
    Зустрічі в саду —
    В серці, куди не піду.
Ми покохались
Там, де дуби,
В київськім небі
Два голуби.
    Кружать, здіймають
    Крилоньки свої,
    Наче ми в парі, в сім'ї.
Так воно стане,
Так воно є.
...Білі каштани,
Щастя моє.
    Рідна столице —
    Ти моя весна,
    Світла, погожа, ясна.
Київські ночі,
Зустрічі в саду —
В серці, куди не піду.

(1956)

А. С. МАЛИШКО, М. П. СТЕЛЬМАХ,
Ю. К. СМОЛИЧ, І. С. КОЗЛОВСЬКИЙ.
ФОТО 1964 р.

Пісня про Київ (лірична)

Білі каштани
Світлі огні
Де б не бувала я, —
~~Дорогі мені~~
Любі мені.

Київські ночі
Зустрічі ~~прогулянки~~ у саду
~~Вас не забуду~~
~~Донесу~~
В серці, куди не піду.

Гори високі,
синь дніпрова.
Юнь комсомольська
Вічно жива.

~~Київські ночі~~
~~прогулянки у саду~~
~~В серці куди не піду.~~

Ми покохались
там, де дуби,
В київськім небі
Два голуби
Кружать, ~~злітають~~ ~~у хмарах~~
Крила свої
Крилонька
Наче ~~ніби~~ ~~двоє~~
~~в ночі, в сині~~
[illegible] в синій, в сині

* * *

Не готовлю нічого для тебе в житті —
Ні затишних кімнат, ні м'якої постелі,
Тільки думи мої, вогняні і веселі,
Та безкраї дороги, далекі й круті.

Не пошлю я гінців передати привіт,
Бо розсідлані коні в моєму загоні.
Тільки клекоти серця палкі та безсонні
Полонять твій ясний, незахмарений світ.

Не пишу я листів тобі. Що ті листи?
Бо згорає папір од моєї розлуки.
Крапелину надії і повені муки
Не беруться на пошті тобі донести.

Може, в дальню дорогу послать солов'я,
Хай летить, і щебече, і щастям сія,
І співа на тополі, десь на отчому полі,
Під вікном, як надія моя.

(1956)

ХУСТОЧКА ЧЕРВОНА

Як я проводжала милого із дому,—
Не забудь в поході та вертай живим.
І поїхав милий з-під вогню і грому,
Хусточка червона розцвіла за ним.

Хусточку червону я подарувала,
Вишиту барвінком у тривожні дні.
Як я дожидала, як я виглядала,—
Може, прийде звістка радісна мені.

Та не всім, як видно, добрі будуть вісті.
Одлетіло літо, одійшла зима,
Їдуть піхотинці, вершники, танкісти,
А мого між ними, а мого нема.

Тільки десь надвечір, під липневу зливу,
Вийшла за ворота — кінь в полях біжить,
Обірвавши повід, розметавши гриву,
Хусточка червона на сідлі лежить.

Я не похилюся, з горя не заплачу,
Про коня сусідам слова не скажу.
А любов юначу, а печаль гарячу
Хусточкою тою щиро пов'яжу.

Вийду за ворота, стану, як тополя,
Хусточка червона в далі голубій.
Хай бійці в дорозі і танкісти в полі
Милих споминають, ідучи на бій.

(1956)

ЯК ПРИЙМАЛИ В ПАРТІЮ

Не трава, не зелен сад
В щирім слові стелиться,
Сталінград мій, Сталінград,
Вогняна метелиця.

Ні проїхать, ні пройти,
Кілометрами — фронти.

Між доріг і між застав,
З блисками колючими,
Сивий вік в шинелі встав
Над твоїми кручами.

Стій на смерть, як всі брати,
Час і в партію іти.

Там мене у партію приймали
В партбюро у Красній Слободі,
Де за свідків — бліндажі-завали
Та розбиті баржі на воді.

Не писали в протокол поміток,
Чули серця молоде биття,
Чорне небо й вибухи зеніток
Видали розписку на життя.

Хто батьки? І що мені казати,
Як батьки за тисяччю доріг
У нужді, в безхліб'ї біля хати
Виглядають сина на поріг;

Як чекає мати тої вісті,
Піднімає руки в пломені,
Руки чисті, в праці мозолисті,
Золотисті у минулі дні.

Як старий мій батько сумовито
Все обходить стежку неспроста,
Бо від сина з бою друге літо
Ні листа, ні слова на уста.

Звідки родом?
Встань, моя кохана,
Через бій, через фронтів ряди,
Україно, серце моє й рана,
Найсвятіша мати, підійди!

Підійди і стань отут між ними,
Непоборна у тяжкій біді,
Підлети не кіньми вороними,
Не човном кленовим по воді.

Не росою в розсвіти дівочі,
Де полів гуде вечірній дзвін,
Тільки громом в партизанські ночі,
Тільки мстою спалених руїн.

Тільки гнівом в сиві снігопади,
Де мій день, мов квітка, промайне,
Полум'ям надії і поради
Обпали тривожного мене.

Ти моя порадниця і вчитель,
Біль, і сни, й доріженьки круті,
Ти ж мені — партійний поручитель
Ленінської правди у житті.

Інших я питань не пам'ятаю;
В тій хатині думалось мені,
Як вернуся до свойого краю
У дніпровській дальній стороні,

Як зустріне хата необжита,
Батько й мати десь при каганці,
Як колоссям молодого жита
Залоскоче вітер на руці.

І не те щоб святом це відбилось
Чи коханням в золоті волось,
Тільки щоб здійснилось все, що снилось,
В муках квітло і не одцвілось.

Але й те гадав я, чесне слово,
Як уб'ють,— то невеликий гріх,
Тільки щоб у серце, щоб раптово,
Щоб і мертвим бути між своїх;

І не впасти зразу під копита
І на землю в лютому бою,
Хоч і мертвий, крок чи два ступити
На радянську, нашу, на свою.

І щоб друзі пригадали гірко,
Як, смішному, видилось мені
З красною зорею із фанірки
Ту могилку в полі, в полині...

Бо мені доволі хліба й солі
Там, де смерть кладе свою печать,
Там, де танки стогнуть в синім полі,
Над Заволжям кречети кричать.

Бо мені бомбьожок сиві кросна
Вже звичайні, як дихання трав.
Секретар сказав:
— Одноголосно.
Що ж, вітаю,— і поцілував.
І обняв, поранений, рукою,
Але це вже лірика, либонь.
Скільки літ минуло в неспокою,
А на серці жевріє вогонь,

Може, вогник, як на те казати,
Що не гасне в радості й біді,
Що узяв я з партквитком солдата
В партбюро у Красній Слободі.

І не трави й зелен сад
В щирім слові стеляться,
Сталінград мій, Сталінград,
Вогняна метелиця.

Між доріг і між застав,
З блисками колючими,
Сивий вік в шинелі встав
Над твоїми кручами.

(1959)

ВОГНИК

Максиму Рильському

До тих країв щоденно поїзди
Відходять від столичного перону;
Бери тютюн і вірші для їзди,
Хліб-сіль, тарань прив'ялено-солону,
Гачки, й сачок, і вудочки складні,
Та ще нехитро зварену наживку —
І гайда в путь, бо літо в переджнивку
На плесо вод веде погожі дні.
Біліє там будиночок між трав,
Шумний, привітний, не якась обитель,
В ній друг мій любий здавна проживав,
Мудрець — у слові, у піснях — учитель.
Ну, словом кажучи, до тих країв
Свою я душу із піснями вів,
Свої гарячі радості, й надії,
І несповиті думи молодії.
Чи день, чи ніч, чи посвисти зав'юг,
А він мене чекав, великий друг.
Бувало, поле обів'є сльота,
І вже не літа гілка золота,
А ночі підосінньої година
Тебе зустріне з поїзда в ліску,
І ти бредеш по мокрому піску
На вогник той, немов мала дитина,
На вогник той, що жевріє в вікні
І, тіні розганяючи лякні,
Тебе зове, як зірка понад світом,
Теплом людським і затишком-привітом.
А в хаті тій, лиш ставши на поріг,
Що написав чи тільки бачить міг,—
Клади дарунком друзям на помості,

В безжурний сміх Герасименка Кості
Чи в щиру мову, повну, як ріка,
Завзятого Олексії Десняка.
А вже в пізніші літа, по війні,
Тут коло друзів ширшало вдвійні,
Рибалки і співці прості, не пишні
Вслухалися в слова Остапа Вишні,
В Довженкові роздум'я вогняні.
І сміх, і пісня, й думка незатаєна
Жила, цвіла, як червіньковий діл,
І Катерина рідна Миколаївна
Садила нас, як голубів, за стіл,
Немов журила, й ставила вишнівку
Чи й ще чогось рибалкам у мандрівку.
Неначе вчора, все отак було,
Привіти й жарти мов дзвеніли вчора,
На дворик той весни пливе тепло,
І тихий вечір, і ясінь прозора;
Тут інші люди за вікном живуть,
Та й інші друзі теж, напевне, в колі,
Бо вогник той крізь ночі каламуть
Усе горить, все блимає поволі,
Як я проходжу. Ніби із кімнати
Господар вийде гостя привітати,
Ласкаво-сивий стане на порозі
І руку дасть мандрівнику, мені.
Хай вам, Максиме, світить у дорозі,
У темний вечір, в хвищі чи в морозі,
Той щедрий вогник з ночі в Ірпені!

(1959)

ПІСНЯ ПРО РУШНИК

Рідна мати моя, ти ночей не доспала
І водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала.

І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.

Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луги, й солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші твої.

І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші блакитні твої.

Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров.
І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, і вірна любов.

І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю:
І дитинство, й розлука, й твоя материнська любов.

(1959)

МИ ПІДЕМ, ДЕ ТРАВИ ПОХИЛІ

Ми підем, де трави похилі,
Де зорі в ясній далині,
І карії очі, і рученьки білі
Ночами насняться мені.

За річкою за голубою
Дві чайки у хмару зліта,
В краю придніпровськім
Ми стрілись з тобою,
Веселко моя золота.

Над полем зарошені віти
Зелене верхів'я звело.
У парі з тобою ми будем любити
Усе, що на душу лягло.

І стеляться обрії милі,
І вечір в ясній далині,
І карії очі, і рученьки білі
Ночами насняться мені.

(1959)

РЯДКИ ПРО ЛЕНІНА

* * *

Прийшли до нього в гості ходаки,
У личаках, у армячишках сірих,
Оті, що по Рязанях, по Сибірах
Нужду коптили не роки — віки.

Оті, що знали кайдани, й батіг,
І вітер гніву, що надію сіє,
І їм в очах світилася Росія
Майбутніх здвигів і нових доріг.

Поклали в дар — не золоту парчу,
Поклали хліб — дарунок Іллічу,
Важкий житняк із остюком колючим,
Як знак землі свободам неминучим,
Як плуга знак і як проклін мечу.

І він той хліб, помазаний пірцем,
Поцілував, підняв не для розлуки,
Немовби землю рідну взяв на руки
І не стемнів, а просвітлів лицем!

(1960)

* * *

Дух людської творчості високої,
Дух людської творчості тривожної,
Я ловлю тебе в своїм неспокої,
Припадаю до билинки кожної.

Кажуть люди, що судьба така мені,
Кажуть інші: сам собі видумує,
Щоб рубатись на жорстокім камені,
Щоб з пилинки зацвітати думою.

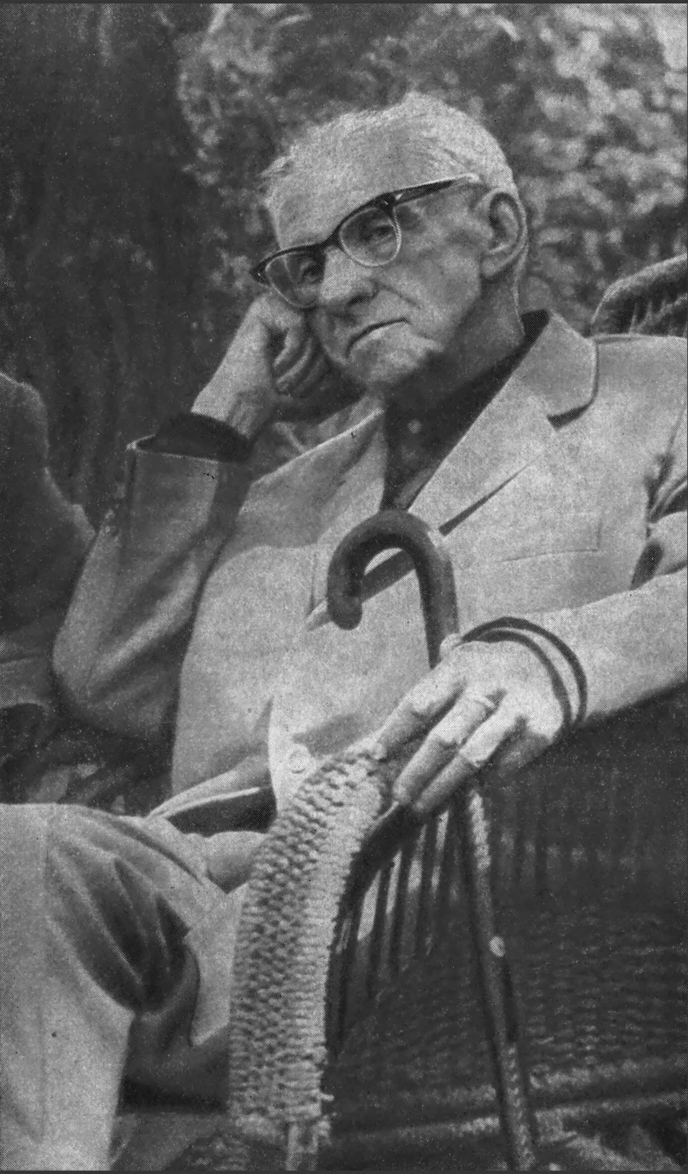
Знаю добре: даль мені взеленена;
Знаю серцем пісню над колискою.
Кожен хоче схожим буть на Леніна,
Ну, а я? Хоч би одною рискою...

Щоб з тієї риски незвичайної
Набиратись моці живодайної
І ростити, як судьба така мені,
Цвіт весняний на жорстокім камені!

(1960)

А. С. МАЛИШКО, М. Т. РИЛЬСЬКИЙ.
ФОТО 1964 р.

6

Син

— Прийшов я, мамо, далеко-далечком,
До цих ворітець, що сиві похилились,
По вашій сльозі, як по крутій горі,
По тому крику в канонаді,
По тій надії в ночі вдовиній,
По вашій долоні, як по долині.

Тополі буйні плачуть під віконням,
Зростала яблуня, була калиною,
Мати ж як мати, крізь війни чорне
На очі опустила все небо горне,
А щоб сина безвістю не корити, —
Починала заново світ творити,

Із такою ласкою та привітом,
Що в ворожих камінь зробився світом

Z

* * *

Хай буде так, як він того навчив:
Із іскри — жар, з зерна — важкий налив,
З граніту — шлях, із квіту — теплий мед,
І зір людський, що прагне лиш вперед.

Хай буде так, як заповів для нас:
Із праці — щастя, з ночі — світлий час,
Із мислі — подвиг, з мудрості — вогонь,
І подих віку — вітром біля скронь.

Хай буде так, як діяв наш Ілліч:
Усмішка людям, доброта із віч,
І для людини — щастя повні ріки.
Не відступи
І стій на тім повіки!

(1960)

* * *

Дерево, що співає і плодоноситься,
Ріки, що стали дибки перед турбінами,
Земля — хлібодарка і медоносиця
З світанками й ночами горобиними;

Енергія атома, запущена в далі,
Людина й народи в своїй надії
Склали йому славу в могутнім хоралі
Духу,
          творчості,
                    мислі
                         і дії.

Вчитимем історію не сторінками,
А по кожнім зернятку, що стало другом,
Отак, як зорав її поміж віками
Наш Ленін —
                    сівач —
                              велетенським плугом!

(1960)

ВЧИТЕЛЬКА

Сонечко встає, і в росі трава,
Біля школи в нас зацвітають віти,
Вчителько моя, зоре світова,
    Де тебе питать,
    Де тебе зустріти?

На столі лежать зошитки малі,
І роботи час проганяє втому,
І летять-летять в небі журавлі,
    І дзвенить дзвінок
    Хлопчику малому.

Скільки підросло й полетіло нас
В молодій весні, в колосистім полі,
А у тебе знов та ж доріжка в клас,
    Той же явір наш
    Під вікном у школі.

Двох синів твоїх узяли фронти,
Бо на рідний край впала чорна злива,
В партизанську ніч посивіла ти,
    Як в тяжкий мороз
    Непожата нива.

Знов щебече юнь і цвіте трава,
Пізнаю тебе в постаті несхилій.
Вчителько моя, зоре світова,
    Раднице моя
    На Вкраїні милій!

(1960)

* * *

Під кайла скрегіт і під дзвін лопати
Взялась людина джерела шукати.

Дробила камінь, різала корчі,
Світанком — труд і труд важкий вночі,

Корунд, і глина, і валун-граніт
З людської праці орошались в піт.

А їй казали: — Що то є за діло?
Тобі з натуги тіло почорніло,

І чорна ніч колишеться травою,
І чорне небо вже над головою,

І чорне все... Роботи тут навік!
Та враз ударив джерела потік,

І вгледіла людина у воді
Свої гарячі очі молоді.

І вгледіла, що в оболонь налиту
Лягає небо, сповнене блакиту!

Як добре знать від джерела людині,
Що небеса не чорні є, а сині.

(1960)

* * *

Ген за лісом, за морем
Щастя билося з горем.

Горе чорні та сизії
Виставляє дивізії.

Всі печалі — піхотно,
Всі пожари — поротно,
Сльози — ділить на взводи,
Рани — в перші походи,

На криваву мороку —
Ставить атомку збоку.

А вже щастя ніколи
Людям очі не коле:
Виставля на пісочок
Із зерном колосочок.

Люто вдарили в хмари
Всі печалі-пожари,
Сльози, рани і атом —
Горе буде зернятам!

А зернята поволі
Лиш розсипались в полі,
Встали ранком над краєм
Стоколосим врожаєм!

(1960)

* * *

Не скажу я, що у мене книжність
В окулярах ходить за пером,
Слово *ласка* — переводжу в ніжність,
Ніжність називаю лиш добром;
Найскупіші та малі привіти,
Як подію, часто бережу,
Посмішці людській встеляю віти
Так, як дуб на осені межу.
І легку, незраджену розлуку,
Між її буденних, тихих справ,
Віддаю на невідому муку,
Де б хто інший слово не сказав.
І душа чутливо-невтишима
В тишині вчуває бур мотив...

Хлопчику з монгольськими очима,
Десь ти, мабуть, серце натрудив!

(1961)

НЕ ВІДЦУРАЙСЯ

Не відцурайся в слові простоти
І мудрості невидної роботи,
Ти ще малий, тобі ще довго йти
На шлях людський, де гори й повороти.

Ти тільки сув'язь цвіту, а не плід,
Ти ще як тінь, а не важучий слід,
Маленька хмарка — не родюча туча,
Ти звук, а не симфонія кипуча.

Із ран — воскресни, із вогню — зійди,
Хай пил січе і допікає хвища,
Веди свій плуг на темні попелища,
Рости свій корінь і не бійсь біди.

А ти ж як думав? Лестощі й хвала —
То вся поезія? Усі її висоти?
Лиш трутень звик солодкі жерти соти,
Бджола ж для меду й серце віддала.

(1961)

НЕ НАРІКАЮ НА ЖАРУ ПУСТЕЛЬ

Не нарікаю на жару пустель,
На дебрі й болота і на негоду й скруту,
На втому ніг в морозну північ люту,
На вогники блякні невидимих осель.

Я просто мало жив. Я тільки віть
Людських шукань, врожаїв та політь,
Я тільки іскра ватри молодої,
Суремний крик у сніжному завої,
Клітина вибуху нових століть.

Пожадний зір опалює мета:
Куди послати тінь на піски й болота,

Де пісню висіять, де розтопити кригу,
Де щедрістю заколосити книгу,—
Я просто мало жив. Скупі літа...

Ще треба з іскри запалить вогні,
Від попелу обтерти ночі й дні,
Із деревцем навчитись розмовляти
І мудрість інших запросить до хати,
Я просто мало жив. Повір мені.

Мені б сто рук — звільнити світ від мук!
І сто очей — у темряву ночей!
А серце хай одне, гаряче, як і нині,
Воно — не сирота, воно ж бо при людині.

(1961)

НИВА

Радуйся, ниво неполитая...
Т. Шевченко

Радуйся, ниво моя, не полита
Стронцієм білим і жар-сльозою,
Радуйся, ниво моя, не покрита
Чорною атомною грозою.

Хай тополі, немов захмелені,
Вічно хиляться над долинами,
У законах дощів і зелені,
З інтермедіями перепелиними.

Радуйся, ниво моя, у соках,
У семицвіттях, у сизих птицях,
Наче посестра хмар високих,
Хліба теплого скарбівниця.

Посмугована вся квадратами,
Як діжа золота опариста,
Зеленíй над морями й гратами,
Симфонічна моя,
Хоралиста!

Зеленокосна і сонценосна,
Про майбутнє моє здогадуйся,
Радуйся, ниво моя високосна,
Радуйся!

(1962)

А. С. МАЛИШКО, О. Т. ТВАРДОВСЬКИЙ.
ФОТО 1962 р.

Пісня

Зірвала білу квітку
Як були насамоті,
Рання зоре, ранній світку,
Проводжай його в путі!

Притоптала тороки,
Від копит знялась луна.
День і ніч і вже три роки,
Вже й четвертий рік мина;

Чи слова невипадкові,
Що казала мені йому,
Вже забулись козакові,
Вже розвіялись в диму?

Посадила знову квітку,
Щоб розвіяться з досад.
– Рання зоре, ранній світку,
Поверни його назад!

Опадає росна тиша,
Сяє квітка молода,
А вона дитя колишнє
І поночі вигляда.

* * *

Ритиму землю,
ритиму гору,
камінь світитиму, наче зворінь,
А докопаюсь, у чому сутність,
у чому правда
і в чому корінь.

Сьомого поту зітру краплини,
темної ночі додам до днини,
А докопаюсь-таки до щастя,
щоб не було міражем в людини.

Може, воно у клітинах болю,
може, у зустрічі з добрим другом?
Може, в двобою з самим собою,
може, в зорі над вечірнім лугом?

Може, у криках душі людської,
в нових народженнях гне колиску?
Може, у клекоті серця й крові,
що блискавками палить без блиску?

Ніби сяйнуло і стало поруч:
дихання чую я невмируще,—
А люди кажуть, а люди радять:
— Шукай-но глибше!
Шукай-но дужче!

(1962)

ВУЛИЦЯ КОСТЯ ГЕРАСИМЕНКА

Костю мій, Костю, синьоокий бродяго,
Он весна викреслює шлях по птицях,
І виплескує сонце блакитну брагу,
І зелені луги у твоїх зіницях.

Чудодії оті, лікарі з медсанбату,
Написали,
ну, словом, посмертну цидулу,
Що тобі вже, мовляв,
не вернуться в хату,
В нашу хату — по Ленінській,—
в тишу заснулу.

Я не вірю,— ви чуєте? —
не вірю до краю
Ні печатці, ні слову
з гіркою луною,
Двадцять літ перекреслюю,
двадцять зим обминаю
Між життям і могилою.
Між тобою і мною.

Почитав би ще вірші
і поскаржився б ти мені
На любовну невдачу,
на сум кароокий.

Ти виходиш на вулицю власного імені
Молодий, як земля,
                    і, як небо, високий.

І за кожним вікном виростають дочки,
Біля кожних дверей забуваю втому,
І на кожнім будинку — твої нумерочки,
Де приходить із вічності
Лист додому.

І асфальти твої,
                    твої кроки з ними,
І кіоски твої,
                    і вітрини-очі,
І зелених тролейбусів ковані рими
З недописаних віршів
Твоїх у ночі.

І виходиш ти сам,
                    і хода не сутулиться,
Ти — людина і небо,
Тополя і вулиця.
Що ж, бува, й лікарі помиляються вперті,
Стань до помочі їм, молода звитяго!
І щебече вулиця, далека од смерті,
Костю мій, Костю, синьоокий бродяго...

(1962)

БАЛАДА

Мій дядько Васюта, людина проста,
Любив не долини, а там, де круто,
Борідкою схож на Ісуса Христа,
Губами ж смоктав самогонку люто.

До друзів був добрий — сорочку з плеча,
Дівчаток любив. А навіщо амбіція?
Персонально в особі Матюші Грача
Його поважала сільська міліція.

Мав собі хату на три кути,
В четвертому кутику — хід до печі,
Земля йому й вітер були як брати,
І небо сестрою було, до речі.

Мав собі голос, як щедрий колос,
Та одну кожушинку, та один пояс,
Та одну лиш нічку на час розплати,
Та в партизанах аж три гранати.

Німці придумали кару люту,
Вішали Василика, Васю, Васюту,
І місяць торкався йому до плеча,
І земля у ватнику блідла видом,
І сльози лились у Матюші Грача,
Коли він із фронту прийшов інвалідом.

(1962)

МОЛОДА

М. Чабанівському

Темне небо лежало,
і хмара ходила навкісна,
Та шуміли тополі,
до непогоди байдужі,
А вона, в білім платті,
ішла, наче пісня,
Високими каблучками
переступала калюжі.

Дві подружки за нею,
з букетами квіту і м'яти,
Три хустини летіло,
як сяйво зелене,
А вона уклонялася людям:
— Просили батько та мати,—
І посміхалася щиро:
— Прошу на весілля до мене.

Від усмішки тієї
в Катрусі — чи, може, у Насті,—
У людини в руках
закипало і ладилось діло,
І сама вона, дівчина,
ніби скупалася в щасті,
І тепер теє щастя
на ній промінцями горіло.
Сивій бабці — з поклоном
і дітям малим біля хати,
Двом дідам і тополям,
воротам і саду з пагіллям:

— Просили батько та мати,
Просили батько та мати
І я вас прошу на весілля,
Прошу на весілля...

Так пройшла по селу,
наче промінь,
тоненька і строга,
Наче бронзова бджілка
пролетіла з долини,
І подобрішали люди,
і рястом взялася дорога,
І заплелись у кучері
дідів столітні сивини.

І мені забажалось жагуче
в дорогу відому,
Де в вечірніх Стожарах
обличчя малюються прóсті,
До маленького щастя,
до рідного тихого дому,
До важких короваїв,
гарячих, як з грому,
До весіль молодих
На дзвінкому кленовому мості!

(1962)

ДОРОГА ДАЛЕКА

Приходять у тиші, немов після бою,
Приходять у непогоду і в спеку:
    — Бери нас з собою,
    Візьми нас з собою
    У дорогу далеку.

Шепоче розмова Залізнякова,
Скатований Гонта збирається в мандри,
Дзвенять під копитом залізні підкови,
Мов залізні троянди;

Міцні кріпаки, одчайдухи з журбою,
Повстанці, діди, пересохлі, мов деко:
    — Бери нас з собою,
    Візьми нас з собою
    У дорогу далеку.

І ті, що взивалися єретиками,
І ті, що ставали на прю із богом,
І ті, що шукали шкуринку віками
За високим порогом.

Приходять із небом своїм, із тяжбою,
З возами, із кіньми, з своїми лелеками:
— Бери нас з собою,
Візьми нас з собою
У дорогу далекую...

В дорогу далеку з життям, із коханням,
Без деспотів, зради, лихої облуди,
Де щастя — є щастям,
Світання — світанням,
А як люди — то люди.

Та й сам я прошуся на людному вічі,
Що буду залізним, чи холод, чи спека,
Народжуюсь тричі,
Палю себе тричі,
Бо дорога далека!
Дорога далека...

(1962)

* * *

Пам'ятаєш?
У камені, в колії добрій,
Чи літо на осінь,
або дощик-пороша,
Простеляла для мене далекий обрій,
Дорого під яворами. Моя найдорожча.
Пам'ятаєш?
Пройшли ми, тисячні і мільйонні,
По грудях твоїх під великими небесами,
А я із тобою у ночі безсонні,
Дорого під яворами.
З тобою так само.
Бачив я в світі
і полюбив їх навіки,
Дороги під евкаліптами,
інші — під пальмами,
Дороги з пожарами, сповнені крику,
Покриті тучами та напалмами.
А тобі і любові мало.
Моя єдина.
Ти для мене — дихання, і шлях, і траншеї,
Ти зліпила мене із вогню України,
Із вечірніх зірниць,
із землі твоєї...
Спіткнусь об важке каміння —
не відчуваю болю,
Небо твоє шукаю ранками й вечорами.
Пилом твоїм покритий,
іду по людському полю.
Дорого під яворами,
Дорого під яворами!

(1964)

ЛЕСІ УКРАЇНЦІ

Все минуле — землею, віттями,
Сизим словом приходить в нóчі,
Над гарячими вдаль століттями
Підвелись твої сині очі;

Над озерами, де Поліщина
І Волинщина квітне айстрами,
Де життя твоє не заміщене
Ані майстрами, ні підмайстрами.

Мліє вечір над сторінками,
Час гортає ті Заповіти,
Встала квіткою Ломикаменем,
Щоб імперію розвалити:
Всю напудрену, із начосками,
Із царевими недоносками!

Ломикаменю, цвіте зоряний,
Бідне серце з важкими мандрами!
То бриніла, як Мавка,— горяно,
То залізом була — Кассандрою...

За громами, за даллю віщою
Не журбою на синь-доріжки —
Прометеївськими огневищами
На вкраїнські сухі обніжки,
Словом кутим
Та жалем лютим
Людям, небу, зеленим рутам,
Синім паводям, сивим літерам,

Що складали батьки руками,
Трагедійними палітрами
Засвітилася над віками.

Ломикаменю мій м'ятежний
Днів скалічених, сліз і мроку,
Обів'ю тебе мрій мережами,
Дам живучого серця соку;

Вкрию кроною — і так само
Будеш квіткою в вічнім плесі,
Термоядерними небесами
Не затемнити слово Лесі.

І на полі в нас не з обжинками,
Будем далі трощити камінь,
Щоб росло воно Українками,
І Тарасами, і Франками.

Я не бачив тебе нездужою
І не чув про жалі і втому,
Серед літа ідеш із ружами
На Вкраїну, до свого дому;

Де Волинщина і Поліщина,
Грає зорями синь обічна,
Де життя твоє не заміщене,
Лесю, Лесю, легендо вічна!

(1964)

* * *

Георгію Майбороді,
Платону Майбороді

Бачу літо у високім цвіті,
Янтареві доли і поля.
Є в людини молодість на світі,
Як полтавське небо і земля.

Є в людини стежка чи дорога
Із юнацьких із далеких гін —
Сто разів вертає до порога
І приводить серце на поклін

Тій долині у промінних косих,
Джерелу з-під сивого моста
І коханню першому у росах,
Що лягло цілунком на уста.

Поклонитись доля не боронить,
Пригадати юність до ладу.
Ходить, дзвонить, тихо листя ронить
Пелехівський * вітер у саду.

Пелехівський вітер мій високий,
Пружно-синій, в заводях, як дим,
Чародій в мелодіях і в соках,
Як і ті, що виросли під ним.

Ті, що стали людям на приміті
Ритмами і сурмами в світи,

* Пелехівщина — село на Полтавщині, де народилися брати Майбороди.

Лисенкові учні знамениті,
Два хороші хлопці — два брати.

Нас не кров'ю кликано до діла,
А любов'ю в ласці звідусіль,
До землі, що серце полонила,
До людей, що нам дали хліб-сіль,

До своєї мови, що, розкута,
Підвела у мудрості чоло.
І тому у пісні пахне рута
І Вкраїни б'ється джерело.

Ах, мої братове — красні маки,
У завію, в літо, в листопад
Заспівайте, щоби я заплакав
І не спав четверту ніч підряд...

Щоб судьба ласкава а чи грізна
Не хилила голову в біді
І кричали б клавіші допізна,
Як на ріках білі лебеді.

День стоїть за далями крутими,
Пахне літо щедрістю весіль.
Добре жить, бо є ще побратими,
Серце є, і люди, і хліб-сіль!

(1964)

* * *

Пам'ятаєш?
І не забула розмаяні боєм знамена,
Прошиті дощами,
Осколками палені в полі?
І я біля тебе, і ти біля мене,
Дорого під яворами,
У таврах неволі.
Я приніс тобі мужність.
А в тебе й своєї доволі.
Я поклав тобі болю важкі загати,
А ти і своїми була багата
На рани та лати.
Дорого під яворами,
    під осінніми тучами,
Де поля лежали,
    мов картини затерті,
Уся посмугована та покручена,
Фугасками рвана,
    в своїм безсмерті.
Із сиротами біля тину,
З руками, як чорнолісся,
Де плечі випростувались
    і неба зростала площа,
І заплакані очі
    з землі підвелися,

Дорого під яворами!
Моя найдорожча...
Ішла з Полтави,
    лягла з Донеччини,
Під Києвом слалася за туманом,
Не засекречена
    і не онімечена,
Схожа з закривавленим меридіаном.
Ми їли кашу на твоєму лоні,
Тамували рани
    твоїм осотом,
І навіть мертві
    клонились в поклоні
Неспаленим синім
    твоїм висотам.
І коли цілували
    каміння й сушу,
І коли вривались
    у київські брами,
Ти слалась на серце
    й лягала на душу,
Дорого під яворами!
Дорого під яворами...

(1964)

МАТИ

Під димне маєво руде
Вдивлялася з турботою.
— А мій Іванко з вами йде?
— Іде, іде з піхотою.

Вставала мати в ранній час,
Брела стежками млистими.
— А мій Іванко тут, між вас?
— Отам іде з танкістами.

До бойових брела застав,
Де сонце сяло русенько.
— А мій Іванко не відстав?
— Ні, ні, іде, матусенько...

Хоч він уже не знав доріг
В пороховому сутежі,
Хоч він упав, як з боєм біг,
Під артнальотом в Лютежі;

Не пив води, не чув трави,
Не дихав під загравою,
Русявий чубчик голови
Уже зростав отавою.

А їй здається із приміт,
Що він іде, агукає,
І десять літ, і двадцять літ
У рідну шибку стукає...

(1964)

* * *

Йдуть по степах, по осінній руті
Високовольтові ферми куті;

Понад криницями легендарними,
Понад долинами синьохмарними

Від мармурових пультів, як завше,
В людства історії плечі ввігнавши.

За Богуславами і Трипіллями,
За обелісками, в землю вкипілими,
Силою пружаться,
гнуться луками
Понад традиціями
і розлуками,
Понад трагедіями і війнами
Перснями щастя сяють подвійними.

Жаром врізаються в хвищі люті
Високовольтові ферми куті!

В поле вриваються,
в пущі забуті
Високовольтові ферми куті.
Сяють людині, мов по весіллю,
У тихім домі над хлібом-сіллю!..

(1964)

ТАМ, ЗА РІКОЮ

Там, за рікою,
за ракетними мевами,
За космодромами злетів
і гордих падінь в неспокою,
Пахнуть смутки,
і ночі грандіозні, з деревами.
Там, за рікою,—
Молодість,
Там, за рікою...

Там, за гаями,
оповите траншеями,
Устає моє поле,
все порите століттям,
І розвихрені зорі
із багряними шлеями,
Наче коні вогнисті,
Летять поміж віттям.

А над літами,
із земними температурами,
У круглястій росі,
не повитій імлою гіркою,

Розспівався мій сад
        молодими колоратурами.
        Там, за рікою,—
        Молодість,
        Там, за рікою...

Сни, і кохання,
        і шукання з розлуками,
І жита, як Дунаї,
        за роздоллям озерним,
Серце моє, серце,
Не бийся із муками,
Ми повернем додомоньку,
Ми ще повернем!

Спади і злети
        з надіями, з вічною зміною.
Де земля-горьовиця
        ласкавою манить рукою,
Спіє сонце гаряче
Над моєю душею нетлінною,
        Там, за рікою,—
        Молодість,
        Там, за рікою!..

(1964)

ТИ ПРИХОДИШ ДО МЕНЕ...

Ти приходиш до мене
не раз і не двічі
Повідати про муки
глухі і заковані,
Як шаблі твої сяли
у клекоті січі,
Як росло твоє серце
в Шекспірі й Бетховені.
Ти приходиш із тучами
палахкотючими,
З кайданами неволі,
З кріпаками, з мадоннами,
із тернами колючими,
Із хрущами в вишневому полі.
І кричить Залізняк,
почорнілий устами,
У повстання крутеє,
І бредуть неофіти з важкими хрестами
По шляху Прометея.

Все твоє — із тобою, від травки — до нації,
Від ридань — до надії.
І двадцятого віку маніфестації,
Як літа молодії.
Все твоє — із тобою, як сонце з оазою,
Не закуте за грати;
Ходять Африки й жовті Азії
Біля мудрих очей твоїх, брате!
Все твоє — із джерелами, снами, туманами,
Білоросами в квітні;
За вкраїнськими меридіанами —
Твої далі всесвітні.
Далі бронзові, вкриті порохом.
Далі сизі, як маки,
Де за Африку б'ються з ворогом
Молоді гайдамаки.
Де в руках твоїх, між негодами,
Зеленіє планета,
Непідкуплена і непродана,
Як і совість поета!

(1964)

* * *

Згадайте, Максиме, як у Романівці
добрі люди, не маючи на чому грати,
на мідних трубах зіграли нам «Рушничка»,
і ви заплакали...

За романівським небом — сині причали,
За романівським полем — гуси кричали.

Попід хати слалася м'ята чиста,
Та ще грала музика урочиста.

Серед темної ночі біля Рильського хати
«Рушничка» нам на трубах почали вигравати;

І співали соняхи, й нічка запала:
— Рідна мати моя, ти ночей не доспала!

І летів біля матері голуб сивий,
І сидів Максим Рильський,
як завжди,— красивий...

(1964)

* * *

Я з тих країв, де в сині оболоні
Гарячі персні розкидає день,
Де грузли в землю революцій коні,
В очах відбивши завтрашню ясень.

Там знають мозолі людські долоні
І даль степів, знуртована лишень,
У партизанських посвистах, в розгоні,
Звисає неба зірна козубень.

Там слава, й труд, і мудрість троєкрата
Ще вродять нам Шевченка і Сократа.

А за Дніпром, як дивну дивину,
Земля полтавська піднімає гули,
Бо йдуть нові поети, як Микули,
Щоб розорати серця цілину.

(1966)

* * *

Привіт тобі, обухівська дорого,
В дощі, в пилюці колій течія,
Тепер повз тебе, радісно і строго,
Нова пішла. А ти усе ж моя.

Бо пролягала до життя нового
Так, як веліла просторінь твоя,
В горбах, в місточках з каменю рудого,
Де ще й тепер шумить дубів сім'я;

Де восени конячки рвали шлеї
І в школу йшли маленькі Галілеї.

І небо сяло, добре та круте,
В шовках дощів, у полум'ї завії.
Тепер там інша памолодь цвіте,
А ти все та ж, як мати у надії.

(1966)

* * *

У нас кохати — полюбить сповна,
І серце з милим вік не розлучати,
І кожен подих ставити на чати,
Щоб не міліла серця глибина.

Це вам не та хрещатицька шпана,
Помадні зюзі — виплідок крільчатий:
Сьогодні в загс,— а завтра вже вона
Розлуки просить. В нас не ті дівчата.

У них усмішок і пісень разок,
І сорок літ цвіте один бузок,
Напоєний любовною снагою.

Щоб чарувати щастя від біди,
Щоб покривати милого сліди
До сивих літ габою дорогою!

(1966)

* * *

В нас назви сіл — як кремінь на ударі,
Як молотами куті якорі:
Безрадичі, Трипілля на горі,
Кагарлики із Креничами в парі;

Слобідки Красні, з місяцем у хмарі,
Карапиші, у сяєві зорі,
Де половецькі урвища старі
Укрилися в сади вишнево-карі.

І хилиться над гомоном століть
В плодах важучих яблунева віть,
І люди там, немов залізо в горні,
Іскристі та гарячі. То від них
Беру собі я слів полум'яних,
Щоб заквітчати далі неповторні.

(1966)

А. С. МАЛИШКО, П. М. МАЙБОРОДА.
ФОТО 1960 р.

Рідна мати моя
ти ночей не доспала
і водила мене
у поля край села
і в дорогу далеку
На зорі ти мене проводжала
і рушник вишиваний на щастя ~~[illegible]~~
дала
і в дорогу далеку на зорі ти мене
проводжала
і рушник вишиваний
на щастя на долю дала.

Хай на землі цвіте рос. доріжка
і зелені луги й солов'їні гаї
і твоя незрадливо материнська ласкова
це мішка
і засмучені очі хороші твої

Я візьму той рушник
простелю наче долю
В тихім. шелесті трав
в щебетанні дібров
І на тім рушникові
оживе все знайоме до болю
і дитинство й розлука
і вірна любов.
і на тім рушникові оживе
все знайоме до болю
і дитинство. й розлука
й твоя материнська

З любов'ю!

* * *

Заходять в гості люди й сивий діл
З подіями, звичайно, не старими,
І їх приймає мій дубовий стіл,
Обкований в метафори і рими.

І вибухає слово, як тротил,
Як атомом заряджена незримо
Жива клітина серця. Несходимо
Поезія, межована навпіл,

Снує свій шлях: на потрясіння й спокій,
На день і ніч у тишині глибокій.
Нехитра штука: ткать сувору нить

Та рими римувать — нехитра штука,
Але тоді й почнеться справжня мука,
Коли гаряча правда забринить.

(1966)

* * *

Ні, не забудеться Остапова сила,
Каро-вишневі слова і діла.
Дякую, земле, що його породила,
Дякую, ниво, що хліба дала;

Дякую водам блакитно-прозорим,
Що давали трунок, немов кришталь,
І усім моторам, і всім просторам,
Що його, мов птицю, несли у даль.

Бо немає зроду йому переводу,
Бо гарячу правду любив над усе,
Дякую щедро людському роду,
Що ім'я вишневе у серці несе.

Дякую льону, що давав сорочку,
Дубу, що слав прохолодну тінь.
Той, що пломеніє не в одиночку,—
Двічі народжений для поколінь.

(1966)

ПОЕЗІЯ

Її не купиш цвітом провесен,
Ані горлянкою, ні чином.
Поезія — це діло совісне,
Не грайся нею безпричинно.

Така собі, не знає старості
І на чолі не ставить дати,
Із чорним попелом і паростю
Стоїть одвічно біля хати.

І не легкими переливами —
Важкою кров'ю серце крушить,
Сяйне крилом своїм малиновим,
А чи обніме, чи задушить.

(1968)

СИН

— Прийшов я, мамо, даллю-далéчком
До цих ворітець, що сиві плечиком,
По вашій сльозі, як по крутій горі,
По тому крику в календарі,
По тій жалобі в ночі вдовині,
По вашій долоні, як по долині.

Чотири Дунаї пливуть підвíконню,
Зросилась яблуня, була калікою,

Мати ж як мати, крізь віття чорне
На очі синові все небо горне

І, щоб сина безвістю не корити,—
Починає заново світ творити

Із такою ласкою та привітом,
Що в воротях камінь зробився цвітом.

(1968)

* * *

Заборгував тобі я, чорний хлібе,
За твій шматок і за твердий сухар,
Посипаний одрібчатою сіллю,
Як манною небесною.
Й тобі
Заборгував, моя низенька хато,
Що схожа на ведмедя в теплім хутрі,
В заметах цвіту, снігу і життя.
І ще й тобі заборгував, ручаю,
В музичних прожилках весни і хмари,
За вікову мелодію. Тобі,
Зелена сосно, викувана з міді,
За пахощі смоли й гіркого меду,
За пошуми боривітрів крутих.
А вже найбільше, чуєте ви, мамо,
Я вам заборгував і не віддав
Ні шеляга,— за перше рідне слово,
Промовлене в колисці із лози,
Щоб вічним окаянним боржником
Його нести, страждати і любити.

(1968)

БАЛАДА

Там, на Полтавщині,
Білий цвіт.
...Вішали хлопчину
П'ятнадцяти літ.
Світе мій!

За те, що гінців
Виручав з біди,
За те, що бійців
Виглядав сліди.

Він петлю узяв,
Мов гадюччя зелене.
— Мамо,— сказав,—
Не дивіться на мене...

І повис, як дим.
Отаке-то горе.
Плакали за ним
Бійці й Святогорц.
Світе мій!

Та іще Кармалюк
Підійшов із ночі,
Довго дивився
В безсмертні очі.
Світе мій!
Світе мій!

(1968)

* * *

Діти сусідські яблука їли, яблука їли,
А сиротині — сонечко в руки яблуком спілим.

Діти сусідські вдягали в свята білу одежу,
А сирота — із вітрів осінніх синю мережу.

Діти сусідські слухали казку — щастя дитини!
А сирота — материнську ласку ліпила з глини.

Ліпила з глини, із чорногільця, із жмутку м'яти,
Із крихти хліба, що залишила сусідська мати.

Десь на крайполі бриніла пісня з кінця й з начала,
А сирота її клала в ліжко і засинала.

І сон кошлатий побіля хати бродив повсюди,
Її виносив у вік двадцятий, між добрі люди.

(1968)

ВИЗНАННЯ

Я — камінь. Я зростати хочу,
Свої важкі підвести очі,
А тут непишно і невтішно
На притолоченій обочі.

То ж дикий терен, при дорозі
Зростивши листячко лапате,
Почав під каменем суворим
Гаряче місце колупати;

Скрутивши пружно стебла гнучі,
І ліз, і рив, забувши втому,
І роси, гострі та колючі,
Мов сім потів, були на ньому.

Була мета і міць єдина,
І він, завзятий від знемоги,
Сміявсь і плакав, як дитина,
Терновим оком край дороги.

(1968)

* * *

Я — корчуватий без. Я — фіолет рай-дерева.
Бузкові марева цілунків і розлук.
Коли метелики тріпочуть над озерами,
Я струшую росу закоханим до рук.

Міняється земля, вітри й світи в обгоні,
А я сто сот віків плекаю таїну,
Бо діти виростуть і візьмуть цвіт в долоні,
Щоб матерям своїм прикрасить сивину.

(1968)

РЕКВІЄМ

Брати мої, що впали у двобою,
Коли війни котилася гроза,
Літа стоять над вами із журбою,
Пливе у вічність матерів сльоза.

І теплих уст не вкриє тепла згадка,
Гаряче серце виточило кров,
Передали ви внукам і нащадкам
Лиш імена й земну свою любов.

То ваші руки зводяться уперті,
То ваші очі кличуть ув імлі.
Хто за свободу вийшов проти смерті,
Тому немає смерті на землі!..

(1968)

* * *

Всі кажуть: кривавий двадцятий вік.
Всі бачать: жорстокий вік.
І мало хто знає, що він
Приходить світанком до океану,
І обмиває від поту чоло,
І гойдає мільйони колисок,
Щоб дітей не збудити.

(1968)

* * *

Не будуй, мій віку, тюрем за гратами,
Не набивай їх зойками клятими,
Чорні полотна ридань в безнадії
Поміняй на коні мої воронії.
За білим тереном виростим дерево,
Повне квіту
До мого світу,
Повне щебету з дитячого серця.
Буде над ним гроза кочувати,
Будуть всесвітні птахи ночувати,
І могутня крона закрие землю
Молодими бростями щастя.

(1968)

*А. С. МАЛИШКО, М. Т. РИЛЬСЬКИЙ,
М. П. БАЖАН, О. Є. КОРНІЙЧУК,
П. Г. ТИЧИНА. ФОТО 1958 р.*

Катюша

Я її почув, як в себе вдома,
Де сріблясті бились води.
Негрів хор в полі, в Оклахомі
Нашу рідну пісеньку співав

І коли їм відтворювала думу
Білим удівкам, [illegible] правив,
Негрів хор славив Катюшу,
Ту, що Ісаковський написав,

Як вона прийшла до Оклахоми
Крізь фронти і крізь великі бої?
Може наші [illegible] капітани
Завезли в Америку її?

Може історики і вчені книжці
В. Я. [illegible] між [illegible] [illegible]
І тепер [illegible] вона на крузі
Будили негрів серце [illegible].

ВЕРШНИК

(Балада)

За сивим пилом, за сяйним полем стелились коні,
За тую дівчину-революцію шляхи червоні.

Вдягнув шинельку, почув прощання та сміх малечі,
Багряні зорі попід снігами лягли на плечі.

На роздоріжжі обняв розлуку, на мить щасливу,
Вкраїни коси поклав на руку, судьбу — на гриву.

Помчався пилом, помчався полем, як тур з безодні,
Летить літами і не вертає ще й по сьогодні.

Пісню покотив,
Сам знайшов мотив,
Як вітер.

Книгу полистав —
Сам навіки став
Між літер.

Та під зорями і тучами,
В села і міста,
В білім камені горючому
Ще кричать уста...

(1970)

ПЛУГ

(Балада)

Меч заржавілий знайшли у полі,
Скували плуг із меча поволі,

А в наші дні, як стару прикмету,
Плуга того віддали поету.

Став він із плуга іскри кресати,
Стали століття в нім воскресати:

Поле і жниці десь на світанні,
Гнів і сльоза на людськім диханні;

Білені роси попід пожарами,
Пісня мужича з очима карими.

Плуг той живе не в ганебнім зреченні —
    В залізній мові,
    В залізнім реченні!

(1970)

* * *

Не збиті в заметіль, не схилені добою,
Вони собі стоять, немов солдати з бою,
Лише поранені. І тут же, де потік,
Цілющим видивом дубовий бродить сік.

Не стерли сивих ран і не згубили вроди,
Зеленої — з корінь — державності природи,
Могутньокронисті! І їм зрідні сповна
Бентежної душі притишена луна.

Отак ізмалечку стою опоруч з ними:
Людина, зелен лист і сонце — побратими,
Спокійні працею і струджені чолом,
П'ємо своє життя над Стугни джерелом.

А якщо трапиться отой конфлікт зі мною,
Що я впаду на шлях, не відробивши все,
Тоді сім'я дубів — не віком, не труною,
А кронами в вітрах — мій голос понесе...

(1970)

ЗОРІ СВІТ ПРОВІЩАЮТЬ

Сповивала мене матінка
    Сповивальцями,
Постлівали пелюшечки
    Попід пальцями.

Сповивала мене війнонька
    В заметілі,
Залишили гармати
    Бинди білі.

А тепер я сповиваюсь
    В іншій даті,
Сповивальці — давні думи
    В нашій хаті.

Уставай-бо, сину мій!
    Давні друзі вчащають.
Уставай-бо, сину мій,
    Зорі світ провіщають!

7 січня 1969 р.

СІРЕ ГУСЯ

Сіре гуся крилечками має,
Два Дунаї в пісню завертає.

Сіре гуся по садочку ходить,
Синє небо за собою водить.

Та ще в'яже сонця оберемки
Під вишнево-ковані суремки,

Та поважно ставить, як на святі,
Червінькові лапоньки лапаті.

Скільки літ у вирії дивлюся,
Встань же, слово, серця яр чудесна,
Непродажне сіре моє гуся,
Тонкогорла флейта піднебесна!

(1970)

* * *

Ходять птиці по синю воду,
По білі роси та полуниці.
Ходить душа моя в спеку й негоду
З ними попить з однієї криниці.

І на пташиній тій мові щирій
Зеленню снована йде розмова.
З рук моїх стелиться теплий вирій,
З синіх крилечок мені обнова.

Глибшим на диво стає світання,
Б'ється в гармонії жилка кожна.
З того єднання а чи братання
Можна любити й летіти можна.

(1970)

* * *

Серпень душі моєї
        підійшов за хвилину,
Підійняв усі думи
        від сповиточку
Й ненаписану пісню,
        як маленьку дитину,
Розмалював на листочку.

Серпень душі моєї
        вийшов у путь щасливу —
Понад обвали світу
Сіять безмежну ниву...

(1970)

В ГОТЕЛІ «МОСКВА»

Ночей воєнних тінь пішла в далекі мандри,
Коли збирались ми братерськи за столом,
Микола Тихонов, і троє — Олександри *,
І Рильський молодий з задумливим чолом.

Стояла за вікном зірниця пурпурова,
І жадібна душа тепліла від надій,
Бриніли вірші тут, і клалася розмова,
І чарочка мала ішла по круговій.

За дружнім тим вікном на дальньому просторі
Котилися війни видовища німі,
Росії дужий клич в людському бився горі,
Вкраїни білий день хилився у ярмі.

Ах, друзі ви мої! Моє сердечне коло!
Одні торують шлях, а інших вже нема.
Хоч сиві голуби сідають нам на чоло,
А молодість тих літ все крила підійма.

Все проситься в пісні, як мати незабута,
Де ми стоптали вкрай вогненні спориші,
І пахне за столом зелена наша рута,
Яку ми в добрий час посіяли в душі.

(1970)

* Фадєєв, Прокоф'єв і Твардовський.
(Прим. автора).

ВІРНІСТЬ

(Балада)

Смерть простягає кощаву лапу,
Чотири брати стоять у гестапо:

Два — на петлю, а третій — в неволю,
Четвертому — вогнище. Більше болю.

Прийшла тоді мати, сива негода.
— Бери,— сказав шеф,— одному свобода.

Схилилась мати у ніч розп'яту:
Кому на волю, кого на страту?

Кому те щастя чи смертний спокій?
Світе великий, світе жорстокий!

Тріпоче і плаче сизогубами,
Наче шовкова із яструбами!

Гортає на груди те зло вороже.
Стоїть століття — вибрать не може!

(1970)

* * *

Сказав Іванко із Пелехівщини:
— Я вас прикрию,
Ведіте, друзі, свої загони на Коломию.
Там, за руїнами, села, й люди, й пуття зелене,
А я лишуся... Вогонь на мене! Вогонь на мене!

Упало небо понад Іванком, упала зірка.
Бійців десяток, рідіють хлопці. Ще є четвірка.
А де ж, Іванку, жита зелені обколосити,
Куди ж, Іванку, свої цілунки будеш носити?
А Пелехівщина така далека, де мила й мати...
Тримай же, хлопче, останню кулю і три гранати.

Упав на камінь, розкинув руки в виття шалене.
— Вогонь на мене,— сказав,— живий я.
Вогонь на мене!..

(1970)

ЕПІЛОГ

Пиши, як кажуть, хлопче, із натури,
А я землі і серця маю сплав.
Летять, летять дзвінкі колоратури
Вітрів, і птиць, і поетичних трав.
Кохання в'ється, наче хміль на мури,
Розлука просить трагедійних справ,
Часу і далі не осягнеш оком,
Хоч стань горою чи пливи потоком.

Вогнистий Данте й бронзовий Шекспір,
Сумний Тарас, важкий Буонарроті
Перевернули землю з давніх пір,
Не бачачи кінця своїй роботі;
В одному шкельці — міліарди зір,
В однім смичку — симфонії стократі,
Душа ж людська схиляє темну віть
Ридань і сміху, років і століть.

А ти малий, ти завжди Semper tiro,
Виходь, як тінь бажання і крила,
Бери свій заступ весело і щиро,
Креши об кремінь, десь до джерела,
А може, в нім проллється інша міра
Твого життя, яка ще не була,
І, може, в нім засвітиться недремна
Трудів і дум хоч іскра потаємна?

(1970)

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

ЗМІСТ

МАЛЫШКО
АНДРЕЙ САМОЙЛОВИЧ

Белые каштаны

Избранные стихотворения
(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *К. М. Скрипченко*
Художник *В. П. Вечерський*
Художній редактор
В. А. Кононенко
Технічний редактор
Ю. З. Тронік
Коректор *Ю. А. Мороз*

Виготовлено
на книжковій фабриці «Жовтень»
республіканського
виробничого об'єднання «Поліграфкнига»,
Київ, вул. Артема, 23-а.

БФ 38110.
Здано на виробництво 10/IX 1974 р.
Підписано до друку 27/XI 1974 р.
Папір тифдручний 100 гр.
Формат 75×90 1/32.
Фізичн. друк. арк. 7,0.
Умовн. друк. арк. 8,75.
Обліково-видавн. арк. 5,957.
Ціна 75 коп.
Замовл. 562.
Тираж 28 000.

75 коп.